

Kamu Yönetiminin Kitlesele İnsan Hareketliliklerine Reaksiyonu: 1989 Bulgaristan Kitlesele Göç Hareketi

Öz

Her göç olgusu kendine has özellikler taşır. Bu açıdan göç hareketliliklerine, göçü karşılayan toplumların ve devletlerin reaksiyonları farklı farklıdır. Göç yönetimlerinin nasıl farklılaştığını anlamak için kamu yönetimlerinin tepkilerini anlamak önemlidir. Bu nedenle, Türkiye'nin son yıllarda aldığı büyük göç hareketliliklerini açıklamak ve anlamak için geçmişte meydana gelen benzer hareketlilikler karşısında verilen tepkileri incelemek değerlidir. Bu çalışmanın amacı; 1989 yılında Bulgaristan'da iktidara gelen hükümetin Türk ve Müslüman halka karşı baskıcı asimilasyon politikalarının artması sonucu Türkiye'ye zorla göç ettirilen göçmenlere yönelik Türk kamu yönetiminin gösterdiği reaksiyon ve izlediği politikaları derinlikli ve arşiv belgelerine dayalı verilerle ortaya koymak ve analiz etmektir. Çalışma, nitel araştırma yöntemlerine dayalı olarak kamu yönetimi arşivlerinden elde edilen belgelerin ve döneme tanıklık eden kamu görevlileriyle yüz yüze yapılan mülakatların analizine dayanmaktadır. Bulgaristan'dan göç etmeye zorlanan zorunlu göçmenler Türkiye Cumhuriyeti tarihi boyunca Anadolu'ya yönelik meydana gelen kitlesele göç akınları içinde özel bir yere sahiptir. Büyük oranda ortak bir soy birlikteliği düşüncesi üzerine kurulu ve "soydaş göçü" olarak isimlendirilen Bulgaristan zorunlu göçü, Türkiye'nin siyasal ve toplumsal hayatında önemli dönüm noktalarından biri olarak kabul edilmektedir. Çalışmanın ortaya koyduğu sonuçlar Bulgaristan'dan gelen kitlesele göç akınına verilen kamu tepkisinden sonraki dönemlerde gerçekleşecek kitlesele göç akınlarına dair önemli deneyimler edinildiğini göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Türkiye, Göç, Kitlesele Göç Yönetimi, Zorunlu Göç Bulgaristan.

Reaction of Turkish Public Administration to Mass Human Mobilisations: 1989 Bulgarian Mass Migration Movement Abstract

Every migration phenomenon possesses unique characteristics, and the reactions of societies and states to migration flows can differ significantly. To understand the variations in migration management, it is essential to examine the reactions of public administrations. To understand the reacts to the recent large-scale migration flows in Turkey, it is valuable to analyze the reactions to similar migration flows in the past. The aim of this study is to uncover and analyze the reactions and policies of the Turkish public administration towards migrants who were forced to move to Turkey due to the increase in oppressive assimilation policies targeting Turkish and Muslim populations in Bulgaria. The study is based on qualitative research methods and analyze the data from archival documents, as well as face-to-face interviews with public officials who witnessed the period. Forced migrants from Bulgaria hold a special place among the mass migration flows to Anatolia throughout the history of the Republic of Turkey. The forced migration from Bulgaria, often referred to as 'cognate migration,' is viewed as a critical turning point in Turkey's political and social life. The findings of the study indicate that the public reaction to the mass migration movements from Bulgaria has been instrumental in furnishing crucial insights for the subsequent mass migration movements that are scheduled to occur in the ensuing periods.

Keywords: Turkey, Migration, Mass Migration Management, Forced Migration Bulgaria.

Yazar(lar) / Author(s)

Dr., Eyüp Çalır
Afyon Kocatepe Üniversitesi, Fen Edebiyat
Fakültesi, Sosyoloji Bölümü
e-posta: clsr.eyup@gmail.com

Prof. Dr., Mehmet Karakaş
Afyon Kocatepe Üniversitesi, Fen Edebiyat
Fakültesi, Sosyoloji Bölümü.
e-posta: mkarakas@aku.edu.tr

Doç. Dr., Ali Zafer Sağıroğlu
Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, İnsan ve
Toplum Bilimleri Fakültesi, Sosyoloji Bölümü
e-posta: alizafersagiroglu@aybu.edu.tr
(Sorumlu Yazar/Corresponding author)

Makale Bilgileri/Article Information

Tür-Type: Araştırma makalesi-Research article
Geliş tarihi-Date of submission: 20. 09. 2023
Kabul tarihi-Date of acceptance: 07. 12. 2023
Yayım tarihi-Date of publication: 31. 05. 2024

Hakemlik-Review

Hakem sayısı-Reviewers: İki Dış Hakem-Two
External
Değerlendirme-Rewiev: Çift Taraflı Kör
Hakemlik-Double-blind

Etik/Ethics

Etik beyan- Ethical statement: Bu çalışmanın
hazırlanma sürecinde etik ilkelere uyulmuştur.
Benzerlik taraması- Plagiarism checks
Yapıldı-İntihal.net-Yes-İntihal.net
Etik bildirim- Complaints
ictimaiyat@alparslan.edu.tr
ictimaiyatdergi@gmail.com

Çıkar çatışması-Conflict of interest

Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.
The Author(s) declare(s) that there is no
conflict of interest

Finansman-Grant Support

Herhangi bir fon, hibe veya başka bir destek
alınmamıştır.
No funds, grants, or other support was
received.

Lisans- License

CC BY-NC 4.0

<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/deed.tr>

Atıf- Citation (APA)

Çalır, E. Karakaş, M. ve Sağıroğlu, A. Z. (2024). Kamu Yönetiminin Kitlesele İnsan Hareketliliklerine Reaksiyonu: 1989 Bulgaristan Kitlesele Göç Hareketi. *İctimaiyat*, ss. 126-151. <https://doi.org/10.33709/ictimaiyat.1321610>

1. Giriş

Göç, toplumların tarih boyunca karşı karşıya kaldıkları kadim meselelerden biridir. Dünya nüfusunun ve yaşanan sorunların artmasıyla birlikte insanların, yaşadıkları coğrafyalardan farklı coğrafyalara göç etmeye duydukları gereksinim de artmıştır. Bu kapsamda göçün çok sayıda nedeni ve değişkeni bulunmaktadır. Hayatta kalabilme ve yaşamını daha iyi şartlarda sürdürme arzusu, bu sebeplerin en başında gelenidir. Bu nedenler bağlamında göç hem ülke içinde hem de ülkeler arasında gerçekleşmektedir. Uluslararası göç sorunu, özellikle 20. yüzyılın son çeyreğinden itibaren ülkelerin gündemi olmaya başlamış ve gittikçe ivmesi artarak günümüzdeki düzeyine ulaşmıştır. Savaşlar, siyasi istikrarsızlıklar, insan hakları ihlalleri, otoriter rejimler, etnik ve mezhepsel çatışmalar, eğitim arayışları, istihdam yetersizlikleri ve coğrafi sorunlar gibi nedenlere bağlı olarak ülkelerini terk eden insanlar, birçok tehlikeyi de göze alarak daha kaliteli yaşam şartlarına sahip olabilmek amacıyla daha iyi şartları bulunduğu inanılan hedef ülkelere göç etmektedir. Türkiye de uluslararası düzeyde gerçekleşen kitlesel göç akınlarının yöneldiği hem transit hem de hedef ülke konumundadır. Kitlesel nitelikte olmasa da kaynak ülke niteliği de taşımaktadır.

Türkiye gerek jeopolitik konumu gerekse tarihsel bağlamı nedeniyle büyük göç akınlarıyla kaçınılmaz biçimde karşılaşmış bir ülkedir. Cumhuriyet öncesine dayanan uzun bir tarihsel geçmişin derinliğiyle anlaşılması mümkün olan bir bağlamda Türkiye, yüz yıllık tarihi boyunca azalan ve artan biçimlerde göç akınlarıyla sınıandı. Zaman zaman azalan ve artan biçimlerde Anadolu coğrafyasının etrafından göç akınlarının devam ettiği de bir gerçektir.

1988-1991 dönemi, göç ve göçmen gündemi açısından Türkiye tarihindeki en dikkat çekici zaman dilimlerinden biridir. Bu dönemde İran ve Irak başta olmak üzere Afrika ve Avrupa'dan Türkiye'ye yönelen bir milyona yaklaşan düzensiz ve koruma arayışındaki insan akını (Kirişçi, 2001, s. 71) Türk toplumunun olduğu kadar Türk kamu yönetimi açısından da önemli bir sınama olmuştur.

1989 yılında Bulgaristan'dan Türkiye'ye yönelen zorunlu göç akınına dair birçok çalışma yapılmış ve halen farklı alanlarda yeni çalışmalar yapılmaya devam edilmektedir. Konuyla ilgili yapılan çalışmaların toplumsal uyum ve kimlik çalışmalarına odaklanmaları (Şirin, 2021; Çetin, 2008; Dişbudak, Akgün, & Balmumcu, 2012; Gündüz, 2013) ve gelenlerle yerli toplum arasındaki kültürel ortaklık ve farklılıkları betimlemeleri dikkat çekicidir (Hergüvenç, 2020). Daha özel bir alan olarak gelenlerin devletle ilişkilerine (Danış & Parla, 2009) yoğunlaşan çalışmalar da mevcuttur. Gelenlerin kamu hizmetlerine erişimleri ile ilgili süreçlere yapılmış çalışmalara da ağırlıklı olarak rastlanmaktadır (Korkmaz & Öztürk, 2017). Vatandaşlık edinme süreçleri ayrıca ilgi toplamış konulardan bir diğeridir (Şirin, 2021; Ölmez, 2021). Son dönemlerde Türkiye'nin 1980'lerden sonra aldığı kitlesel göç akınlarını karşılaştırmalı olarak ele alan çalışmalar da dikkat çekmektedir (Uslu & Ceylan, 2019). Bu çalışmaların da işaret ettiği gibi göç akınlarına verilen reaksiyonların ortak yönleri olmakla birlikte her birinin kendine özgü özellikleri de bulunmaktadır.

1989 yılında Bulgaristan'dan zorla sürgün edilen 300 bini aşkın göçmene gösterilen reaksiyonun kendine özgü bir yeri olduğu söylenebilir. Çünkü bu reaksiyon, önceki ve sonraki dönemlerde gösterilen reaksiyonlardan farklı bazı özellikler göstermektedir. Bu çalışmanın temel amacı da Haziran 1989'dan itibaren Bulgaristan'dan Türkiye'ye yönelen zorunlu göçmenlerin kamu yönetimi açısından nasıl karşılandığını ve nasıl bir reaksiyon geliştirildiğini ayrıntılarıyla ortaya koymaktır. Daha önce kamu hizmetlerine erişimle ilgili çalışmaların ortaya

koyduğu kısmi birtakım sonuçları daha ayrıntılı ve konuya dair arşiv belgelerine dayalı verilerle ele almak, bu çalışmayı diğerlerinden özgün kılan taraf olarak ifade edilebilir.

Her göç olgusundan genele teşmil edilebilecek birtakım çıkarımlar yapılabilir ancak her bir göç vakiasının kendi içinde değerlendirilmesi gereken 'biricik' özelliklerini göz ardı etmemek gerekir. Karşılaştırmalı göç çalışmaları farklı ülke ve toplum deneyimleri üzerinden yapılabileceği gibi aynı ülkelerin farklı zamanlarında farklı gruplara karşı geliştirdiği reaksiyonlar ve bu reaksiyonların farklı boyutları göç çalışmalarında nitelikli bir çalışma alanı olarak kabul edilebilir. 1989 Bulgaristan göçmenlerine dair kamu politikalarının ele alınmasını, öncesinde ve sonrasındaki göç olguları ile karşılaştırılmasını amaçlayan bu çalışma; (1) dönemin kendine özel unsurlarını betimlemeye, (2) kamu politikalarının ne şekilde işletildiğine ve (3) sonraki dönemlerde verilen reflekslere etkisinin nasıl olduğuna odaklanmaktadır. Bu bağlamda 1989 göç hareketi; göçün arka planı, göç hareketine etki eden faktörler, göç sürecinde uygulanan politikalar, göçe yönelik yönetim organizasyonu ile göçmenlere sunulan hizmetler ve yapılan çalışmalar çerçevesinde incelenmektedir.

Bu çalışma; Bulgaristan kaynaklı kitlesel göç vakasını süreç analizi yöntemiyle inceleyen *nitel* bir çalışma olup çalışmada, nitel araştırma yöntemlerinden *durum çalışması deseni* kullanılmıştır. Veri toplama yönteminde öncelikli olarak doküman analizi ve yüz yüze yapılan mülakatlar tercih edilmiş, bu meyanda araştırma konusuyla ilgili üretilen *birincil ve ikincil kaynaklar* incelenmiş, *bu göç sürecinde görev alan yetkililerle derinlemesine mülakatlar* yapılmıştır. Bu verilerin analiz türü ise durumun belirli bir yönüne değil, neredeyse tamamına ilişkin *bütüncül bir analizdir*.

2. Arkaplan

14. yüzyıldan itibaren Balkanlarda görülmeye başlayan Türk nüfusunun varlığı uzun yıllar boyunca devam etmiştir. 19. yüzyıldan itibaren zuhur eden ulus devlet anlayışı Balkanlardaki Türk varlığını, bölgedeki uluslaşma süreçlerinde bir 'yük' olarak görmeye başlamıştır. 18. yüzyılın sonlarından itibaren dağılma ve topraklardaki hakimiyetini yitirme sürecine giren Osmanlı'nın kaybettiği topraklardan, özellikle de Kafkaslar ve Balkanlardan büyük göç akınları aldığı bilinmektedir. Zorla yerinden edilen bu büyük nüfus hareketlerini kabul etmek ne son dönem Osmanlı yönetimini ne de ilk dönem Cumhuriyet yönetiminin bir tercihi değil, jeopolitiğin bir zorlamasıdır. Bu göçler, uluslaşma sürecinde Türk ve Müslüman unsurları dışarıda bırakan, bölgede izlenen dışlayıcı ve ayrıştırıcı politikalar neticesinde zorla göç etmeye icbar edilen nüfusu almak zorunluluğu olarak okunmalıdır. Cumhuriyetin kurulduğu yıllarda var olan nüfusun yaklaşık yarısının bu dış göçlerle gelen göçmenlerden müteşekkil bir nüfus (İçduygu, 2014) olduğu hatırd tutulmalıdır.

Osmanlı'nın iskân politikasının sonucu olarak bölgeye yerleştirilen, 500 yılı aşkın bir süre burada yaşayan Türk varlığının bölgenin yerel halkları ve kültürleri ile karşılıklı etkileşime girmediği düşünülemez. Bu kaynaşma ve bütünleşmenin en belirgin hattını ise dini inanç eksenini oluşturur. Zamanla bölgede Müslümanlığı benimseyen farklı yerli etnik gruplar süreç içerisinde 'Türk' olarak anılmaya başlanmıştır. Bu açıdan Balkanlardaki İslamlaşma sürecinin, aynı zamanda bir Türkleşme süreci olarak izlenmesi de mümkündür.

Bu nedenlerle, 1878'de kurulan (özerk) Bulgar Prensiği ve 1908'de bağımsızlığını ilan eden Bulgaristan yönetimleri tarafından Bulgaristan'daki Türk ve Müslümanlar milli, dini, kültürel ve siyasi yönlerden çeşitli baskılara maruz bırakılarak Bulgaristan'ı terk etmeye zorlanmışlardır. Bu uygulamalar 1930'lı yıllarda Faşist Bulgar ve 1944'te iktidara gelen Bulgar Komünist Partisi yönetimi dönemlerinde de artarak ve çeşitlenerek devam etmiş, böylece 1877-1878 Osmanlı-

Rus ve 1912-1913 Balkan Savaşları esnasında yarım kalan Türk ve Müslümanlardan arınmış bir Bulgaristan yaratma uygulamaları sürmüştür.

3. 1989 Göç Hareketine Etki Eden Faktörler

1878'de başlayıp 1990'lı yıllara kadar aralıklarla devam eden süreçte Bulgaristan'dan Anadolu'ya ilk toplu göç, 1878 Berlin Anlaşmasıyla başlamıştır. Ardından 1912-1913 Balkan Savaşları sonrasında imzalanan İstanbul Anlaşması, 1925 İkamet Anlaşması, 1951 Aralık ayında Türk Maslahatgüzarı ile Bulgar Dışişleri Bakan Yardımcısı arasında yapılan Sözlü Anlaşma (*Centilmen Agreement*), 1968 Yakın Akrafa Göç Anlaşması ve 1989 göçüyle devam etmiştir. 1989 göçünden önceki göçler Bulgaristan ve Türkiye arasında imzalanan göç anlaşmaları çerçevesinde belirlenen kurallara göre gerçekleşirken, 1989 göçü herhangi bir anlaşmaya dayanmadan zorla yerinden edilme şeklinde vuku bulmuştur.

1989 göç hareketinin itici faktörü, Bulgar komünist rejiminin 1960'lı yıllardan itibaren uygulamaya başladığı '*Tek Millet (Edinna Natsiya)*' ya da homojen Bulgar ulusu oluşturma politikası doğrultusunda Türk ve Müslüman azınlığı, polisiye tedbirler eşliğinde aşamalı ve sistematik bir şekilde Bulgar toplumu içinde eritme politikasıdır. Bu çerçevede 1980'lere kadar Müslüman Pomak ve Romanların adları değiştirilmiş, 1980'lerin ortasında sıra Bulgaristan'ın en büyük azınlığı olan Türkleri asimile etme uygulamalarına gelmiştir (Lütem, 2012). Türk azınlığı, milli ve dini kimliğinden koparmak amacıyla Türklerin örf ve adetleri, ibadetleri, kültürel ve eğitim faaliyetleri Bulgar yönetimince yasaklanmış, neticede Türkler ana dilini konuşamaz, inancını yaşayamaz, ibadetini yapamaz, özgürce seyahat edemez ve istediği meslekte çalışamaz duruma getirilmiştir (Konukman, 1990, s. 53-55; Tekin & Altunsoy, 2019, s. 140).

'*Yeniden doğuş (soya dönüş) süreci (vizroditelen protses)*' adı verilen bu politikanın temel nedeni (Karpat, 2019, s. 416), Türk nüfusun doğum oranındaki artışın Bulgar nüfusun doğum oranındaki artıştan fazla olmasıdır. Nitekim 1975'te Bulgarların doğum oranı binde 16,6 iken, Türklerde bu oran binde 24,5'dir (Arslantekin, 2019, s. 11). Türklerin yüksek doğum hızı Bulgar idaresini ülkedeki etnik yapının gelecekte Bulgarlar aleyhine değişeceği düşüncesine itmiştir (Çetin, 2008, s. 58). Demografik kaygı, Bulgar yönetimin asimilasyon uygulamalarının temel motivasyon kaynağı olmuştur. Asimilasyon sürecinin sonunda bu politikanın başarılı olmadığı düşüncesi ise Türklerin göçe zorlanması sonucunu doğurmuştur (Tsoneva, 2005, s. 8).

1984 sonunda başlayıp 1989 ortasına kadar uygulanan sert asimilasyon politikaları ters tepmiş, bu uygulamalar Türk azınlığı Bulgarlaştırmadığı gibi bu dönemde Türk azınlığın daha fazla Türklük bilincine bağlanmasına neden olmuştur. Neticede, bazı dernek çatısı altında örgütlenen Türkler meşru direniş hareketlerine başlamıştır (Konukman, 1990, s. 59; Ceylan & Uslu, 2019, s. 205; Kuyucuklu, 2012, s. 271-272). Bu çerçevede Türklerin yoğun olduğu tarım ve sanayi sektörlerinde iş yavaşlatma eylemlerine, açlık grevlerine, Mayıs 1989'da toplu yürüyüşlere ve protesto gösterilerine başlanmış, 21 Mayıs'tan itibaren de direniş hareketi hızla yayılmıştır (Kuyucuklu, 2012, s. 272, 274; Yapıcı, 2008, s. 294).

Bulgaristan'daki Türk azınlığın kararlı direnişi, bu olayların Dünya basınında yer alması, glasnost (açıklık) ve perestroyka (yeniden yapılanma) açılımları nedeniyle Doğu Bloku ülkelerinde esen özgürlük ve insan hakları rüzgârları, Türkiye, uluslararası örgütler, bazı Batılı ülkeler ve ulusal/uluslararası kamuoyundan gelen tepkiler karşısında iyice köşeye sıkışan ve Türk azınlığı asimile ederek Bulgarlaştırmaya yönelik uygulamaların umulan sonuçları vermediğini gören Bulgar yönetimi, bu konjonktürde homojen Bulgar ulusu yaratmanın mümkün olmadığını görüp uyguladığı politikada yöntem değişikliğine giderek Türk nüfusunu seyrelterek kontrol altına almak için Türklerin zorunlu göç ettirilmesine karar vererek süratle uygulamaya başlamıştır.

Bu değişikliğin ilk adımı pasaport kanununun değiştirilmesi olmuştur. Halk Meclisi 9 Mayıs 1989'da pasaport ve vatandaşlık kanunlarında değişiklik yaparak vatandaşlarına ülkeyi terk etme, geçici veya sürekli olarak başka devletlerde ikamet etme hakkı verilmiştir. Yine Halk Meclisi 12 Mayıs 1989'da serbest pasaport kuralı getiren Kanunu da kabul ederek pasaport alma işlemlerine kolaylık getirerek pasaport alımını kolaylaştırmış ve özellikle ülkeden göndermek istediği kişilere pasaport vermeye başlamıştır. Bu kanundan yararlanmak isteyen 500 bine yakın Türk, pasaport almak için Bulgar makamlarına başvurmuş, böylece 'gönüllü sürgünün' önü açılmıştır. (Lütem, 2012, s. 162; Konukman, 1990, s. 58; Ceylan & Uslu, 2019, s. 206). Bununla birlikte, Türklere verilen pasaportlar da Bulgar makamlarınca olağan idari bir işlem olarak değil 'özel' düzenleme şeklinde organize edilerek, pasaportlarda 'Türk' yazılmayıp 'Bulgaristan Müslümanları', Bulgar yönetimince kendilerine zorla verilen 'Bulgar adları' yazılmış ve üç aylık geçerlilik süresi olan turist pasaportları olarak verilmiştir (Edirne İl Emniyet M.lüğü, 2000).

3.1. 1989 Kitleysel Göç Hareketleri ve Türkiye'nin Tepkisi

3.1.1. Açık Kapı Politikası veya Vizesiz Geçiş Dönemi

Bulgaristan, ikili anlaşmaları ve uluslararası sözleşmeleri hiçe sayarak 2 Haziran 1989'dan itibaren her gün binlerce Türk'ü; mallarını, mülklerini, işlerini, sosyal haklarını ve birinci derece yakınlarını dahi Bulgaristan'da bırakmaya icbar ederek kafiler halinde trenlerle, özel araçlarıyla ve diğer toplu taşıma vasıtalarıyla Türkiye'ye göç etmeye zorlamıştır (Konukman, 1990, s. 60). Göç akınının başladığı 2 Haziran'dan 21 Ağustos günü sonuna kadar 81 günlük sürede Türkiye, hemen her gün binlerce gelen Türk'e açık kapı politikası uygulamış ve vizesiz geçiş serbestisi tanımıştır (Ceylan & Uslu, 2019, s. 206; Konukman, 1990, s. 60; Lütem, 2012, s. 163).

Buna mukabil Bulgar yönetimi, Mayıs 1989'da sınır dışı ettiği binlerce Türk'e yanlarında eşyalarını dahi almalarına izin vermezken, Bulgar makamlarının verdiği turist pasaportları ile 2 Haziran 1989'dan itibaren zorla yerlerinden ve yurtlarından edilen Türklere, göçün ilk günlerinde neredeyse hemen her gün değişen sınırlı miktarda eşyalarını yanlarına almalarına izin vermiş; sonraki günlerde ise Türkiye ve bazı ülkelerin ağır tenkitleri neticesinde yiyecek-giyecek, yatak-yorgan, buzdolabı, televizyon, dikiş makinesi gibi taşınabilir bazı eşyalarını da yanlarına almalarına müsaade etmiştir (İnginar, 2010, s. 116; Kuyucuklu, 2012, s. 275; Yapıcı, 2008, s. 305). Keza sınırlı miktarda para almalarına izin verilen göçmenler, sahip oldukları yaşam standartlarını, tüm imkân ve varlıklarını Bulgaristan'da bırakıp sınırlı sayıda para ve eşyaları ile Türkiye'ye gelmeleri, göç sonrası dönemde ciddi ekonomik sıkıntı çekmelerine ve yaşadıkları zorluklardan daha derin etkilenmelerine, bir anlamda 'yoksunluk travması' yaşamalarına neden olmuştur (Yapıcı, 2008, s. 267, 336).

Toplu taşıma vasıtalarıyla karayolundan Türkiye'ye gelen göçmenleri Bulgar yönetimi kendi gümrük kapısında bırakmış (Yapıcı, 2008, s. 316) ve bu kişiler yanlarında getirdikleri eşyaları taşıyacak araç bulamadıklarından Bulgar gümrük kapısı ile Kapıkule gümrük kapısı arası mesafede defalarca gidip gelmek suretiyle eşyalarını kendileri taşımak zorunda kalmıştır (Alişoğlu & Kayıran, 2021, s. 21). Bu nedenle hem Bulgaristan hem de Türkiye tarafında oldukça fazla yığılma olmuş, Bulgaristan içine doğru 20 km'ye varan uzun araç kuyrukları olduğu gibi indirilen eşyalardan dolayı zaman zaman Kapıkule'nin içine girmek dahi zorlaşmıştır. Bu yığılma TSK, Edirne Belediyesi ve Devlet Su İşleri yardımı ile düzenlenmiştir (K9-EEİM. s. 6-7, K20-EV). Dolayısıyla, göçmenler 81 gün gibi kısa bir süre içinde 320 bin civarı insanın sınır kapılarında yığılmalarından mütevellit kalabalık ve karmaşık bir ortamda Bulgaristan'dan çıkış, Türkiye'ye

giriş yapmışlardır (Kirişçi & Karaca, 2015, s. 302). Bu da her iki gümrük kapısında geçiş yoğunluğuna, düzensizliğe ve çıkış-girişlerin tıkanmasına yol açmıştır (TBMM Tutanak Dergisi, 1989, s. 214; Kemaloğlu, 2012, s. 113; Atasoy, 2010, s. 10).

Göçmenlerin Türkiye'ye giriş yaptıkları kapıkule gümrük kapısı ve tren garında yaşanan kargaşanın en önemli nedenlerinden biri de bu göçün bir göç anlaşmasına dayanmayarak Bulgar devletinin tek taraflı sürgün kararına dayanması olmuştur (Yapıcı, 2008, s. 325). Gümrük kapılarında göçmenlerin giriş kayıt işlemleri, Kapıkule ve Dereköy mülki idare amirleri sevk ve idaresinde, il emniyet müdürlükleri sorumluluğunda ve valiliklerce milli eğitim il müdürlükleri ile ildeki diğer kurumlardan görevlendirilen ve daktilo bilen personel tarafından yapılmıştır (Kırklareli Valiliği, 2021, s. 1), (K9-EEİM. s. 7, 12).

Kayıt işlemleri tamamlanan göçmenlerden yakın ve akrabası olanlar 2510 sayılı İskân Kanunu'nun 16/G bendi; "*Türk muhacir ve mülteciler hısımları ve akrabalarının buldukları yerde iskân olunurlar*" hükmü uyarınca doğrudan yakın ve akrabalarının yanlarına gönderilmiş, Türkiye'de yakın ve akrabası olmayanlarsa gönderilecekleri illerde hazırlanan geçici yerleşme yerlerine sevk edilinceye kadar Başbakanlık emriyle Edirne ve Kırklareli başta olmak üzere, sınır bölgesine yakın illerde valiliklerce oluşturulan çadır kentler, okul-yurt binaları ve kamu tesisleri gibi geçici barınma yerlerinde bir süre misafir edildikten sonra koordinatör bakan Konukman'ın ifadesiyle '*ev ve iş bulabilecekleri*' geçici iskan illerine sevk edilmişlerdir (Kırklareli Valiliği, 2021, s. 1).

Geçici iskân illeri olarak ilk aşamada: İstanbul, Tekirdağ, Bursa, Sakarya, Balıkesir, İzmir, Eskişehir, Çanakkale, Kütahya, Kocaeli, Manisa, Denizli, Bilecik, Aydın, Afyon ve Uşak olmak üzere 16 il belirlenmiştir (Akgün, 2001, s. 125). Bu illere sevk edilen göçmenler, öncelikle buralarda kamuya ait sosyal tesis/misafirhanelere, okul/yurtlara, çadır kentlere ve kiralanan evlere (İnginar, 2010, s. 118), il ve ilçe mülki idare amirleri sorumluluk ve koordinesinde geçici olarak yerleştirilmiştir (Yapıcı, 2008, s. 341; Hacısalıhoğlu & Hacısalıhoğlu, 2012, s. 13). İlerleyen günlerde, bazı geçici iskân illerinin göçmen kabul etme kapasitelerinin dolması nedeniyle geçici iskâna açık 16 il'den başka 25 il'e daha göçmenler gönderilmiştir. Neticede Mayıs 1990 itibarıyla toplam 41 il'e 51.392 aile ve 212.688 kişi yerleştirilmiştir.

Ancak her ne kadar resmi kaynaklarda 212.688 kişi 41 il emrine gönderildiği belirtilmiş olsa da pek çok göçmen ya sevk edildikleri illere kamyonlarla giderken şoförleri ikna ederek (K9-EEİM s.14), ya da bu amaçla bindirildikleri trenlerden inerek akrabalarının olduğu yerlere gitmiştir. Örneğin Erzurum'a gönderilen 406 göçmenden 73'ü, Sivas'a gönderilen 800 göçmenden 5 aile bu şehirlere gitmiştir (Konukman, 1990, s. 85, 90; Akgün, 2001, s. 126).

Diğer yandan, göç dalgalarının artarak devam ettiği 1989 Ağustos ayında da uluslararası normlara uygun kapsamlı bir göç anlaşması yapılması yönündeki Türkiye'nin müzakere çağrısına Bulgaristan yine yanıt vermemiştir (Konukman, 1990, s. 103). Müzakere çağrısına yanıt verilmemesi ve oldukça artan göçmen sayısı nedeniyle Türk Dışişleri Bakanı ilk kez 1989 Ağustos ayı ortalarında bir göç anlaşması yapılamaması durumunda sınırın kapatılabileceğini ifade etmiştir. 20 Ağustos 1989 günlü Bakanlar Kurulu'nda alınan karar ile de Bulgaristan'dan Türkiye'ye zorunlu göç ettirilen göçmenlerin Türkiye'ye vizesiz girişini sağlayan istisnai uygulamayı 22 Ağustos 1989'dan itibaren durdurarak bu tarihten sonra gelmek isteyen göçmenlere vize uygulamasını başlatmıştır (İnginar, 2010, s. 124, 125).

Sürecin başında Türkiye, Bulgaristan'dan gelen göçmenlere kapısının açık olduğunu deklare etmiş olmasına rağmen, Bulgaristan'dan gelen göçmen sayısı arttıkça, ki aynı dönemde özellikle Güneydoğu Anadolu'da bulunan on binlerce Iraklı sığınmacının değişik kamplarda misafir

edildiği de dikkate alındığında, göç ve göç yönetimi düzensizleşmeye başlamıştır. Türkiye, göçü düzenli hale getirmek ve anlaşmaya yanaşmayan Bulgaristan'ı göç anlaşmasına zorlamak için sınırlarını vizesiz geçişlere kapatmak zorunda kalmıştır.

Özetle, Bulgaristan'dan zorunlu göçün resmen başladığı 2 Haziran'dan 21 Ağustos'a kadar Türkiye tarafından vizesiz giriş izni verilerek açık kapı politikasının uygulandığı 81 günlük sürede; 1989 yılı Haziran'da 87.599, Temmuz'da 135.237, Ağustos'ta 87.396 kişi olmak üzere toplam 310.232 vizesiz, mayıs ayı ile birlikte 311.862 vizesiz, ayrıca 106 kişi de vizeli olmak üzere 311.968 göçmen Türkiye'ye giriş yapmıştır (Konukman, 1990, s. 77).

3.1.2. Kontrollü veya Vizeli Geçiş Dönemi

Hükümet, 2 Haziran 1989'dan itibaren sürdürdüğü göçmenlerin vizesiz girişine izin veren açık kapı uygulamasını; Bulgaristan'ı kapsamlı bir göç anlaşmasına zorlamak, Türkiye'ye gelenlerin Bulgaristan'daki malvarlıklarını, sosyal haklarını ve kazanımlarını güvenceye almak ve girişlerde kontrolü sağlayarak göçü daha düzenli hale getirmek amacıyla 22 Ağustos 1989 günü saat 02:00'dan itibaren sona erdirmeyi kararlaştırmıştır (Konukman, 1990, s. 63; Yapıcı, 2008, s. 23). Bu karar doğrultusunda vizesiz göçmenlerin girişleri; Kapıkule sınır kapısında 22 Ağustos 1989 günü saat 02.22'de, Dereköy sınır kapısında aynı gün saat 16.00'da durdurulmuştur (Maral, 2010, s. 47-48; Konukman, 1990, s. 62).

22 Ağustos'tan itibaren Türkiye'ye gelmek isteyen göçmenlerin Bulgaristan'daki Türk elçilik ve konsoloslüğundan vize almaları ve ancak bu vizeyle giriş yapabilmelerinin kararlaştırılmasından sonra Türkiye'ye gelenlerin sayısında azalma olmakla birlikte devam etmiştir. Bu karardan sonra Türkiye'ye gelmek isteyenler, turist vizesine başvurmak zorunda kalmıştır (Konukman, 1990, s. 103; Kuyucuklu, 2012, s. 270). Bulgaristan'daki Türklere verilecek vize sayısı günde 1000 adet ile sınırlandırılmıştır (Lütem, 2012, s. 163).

22 Ağustos 1989'den Mayıs 1990'a kadar sadece vizeli geçişlere izin verilen kontrollü geçiş döneminde; Ağustos'ta 512, Eylül'de 1.859, Ekim'de 3.619, Kasım'da 4.531, Aralık'ta 4.843, Ocak'ta 2.779, Şubat'ta 3.645, Mart'ta 4.595, Nisan'da 4.360 ve Mayıs'ta 3.254 kişi olmak üzere toplam 33.997, ayrıca vize uygulanmadığı 1989 yılı haziran ayında 22, temmuz ayında 79 kişiyle birlikte toplam 34.098 göçmen vize alarak Türkiye'ye girmiştir. Bu göçmenlerin 29.664'ü Kapıkule, 4.434'ü ise Dereköy sınır kapısından giriş yapmıştır (Konukman, 1990, s. 77; Çetin, 2008, s. 56).

Bu veriler ışığında, Bulgaristan'dan zorunlu göçün başladığı 2 Haziran 1989'dan 1990 Mayıs ayına kadar vizeli ve vizesiz olarak Türkiye'ye giriş yapan toplam göçmen sayısı 345.960 kişi ve 82.390 aile olup (Ciğerci, 2016, s. 115-116), bunların 298.243 kişisi (69.904 aile) ve %86'sı Edirne-Kapıkule sınır kapısından karayolu ve demiryolu ile 47.717 kişisi (12.486 aile) ve %14'ü ise Kırklareli-Dereköy sınır kapısından Türkiye'ye giriş yapmıştır (Konukman, 1990, s. 77; Çetin, 2008, s. 56). Göçmenler yoğunluklu olarak Kapıkule'den giriş yapmıştır.

3.1.3. Tersine Göç ve Nedenleri

Haziran 1989'dan Mayıs 1990'a kadar Bulgaristan'a geri dönenlerin sayısı 133.272 kişi ve 28.320 ailedir. Tersine göç nedeniyle 1990 Mayıs ayı sonu itibarıyla vizeli ya da vizesiz olarak giriş yapan göçmenlerden 212.688'i Türkiye'de kalmıştır (Konukman, 1990, s. 77; Tekin & Altunsoy, 2019, s. 142-143). Türk Devletinin ve toplumunun tüm iyi niyet ve çabasına rağmen Bulgaristan'a geri dönüşler, 1989 Ağustos ayından itibaren az da olsa başlamış, aynı yılın Eylül-Aralık aylarında yoğun bir şekilde devam etmiştir. 1990 Ocak ayından itibaren göreceli olarak azalmış olsa da tersine göç devam etmiştir (Yapıcı, 2008, s. 309). Aynı dönemde ve aynı gümrük

kapılarından, bir yandan Türkiye'ye girişlerin, öte yandan da Bulgaristan'a geri dönüşlerin olması, her iki ülke gümrük kapı ve bölgelerinde ters yönde göçmen yoğunluğu oluşturmuş, bu durum da iş ve işlemleri yavaşlatmıştır.

Geri dönüşlerin nedenlerini temelde iki döneme ayırarak incelemek mümkündür. İlki, Bulgaristan'da uygulanan sert asimilasyon politikalarının merkezinde yer alan ve bu göçün asli faktörlerinden olan Jivkov iktidarının yıkılmadığı dönemde, ikincisi 10 Kasım 1989'da Jivkov'un Devlet Başkanlığı görevinden ayrılmak zorunda kaldıktan sonra yerine geçen Mladenov iktidarının 1989 Aralık ayı sonunda aldığı azınlık haklarının iadesi kararından sonraki dönemde Bulgaristan'a geri dönenlerdir.

Bulgaristan'da hakların iade edileceğine dair ortada kayda değer bir belirti olmadığı ilk dönemde geri dönenlerin nedenleri: göçmenlerin Türkiye'ye girişleriyle birlikte alınan önlemlere ve gösterilen yoğun çabalara rağmen, ekonomi başta olmak üzere iskân ve istihdam konularında ciddi sıkıntılarla karşı karşıya kalmaları olmuştur. Zira geçici yerleştirme ve kalıcı iskân çalışmaları zayıf kalmış ve yavaş ilerlemiştir (Yapıcı, 2008, s. 14, 349; Türk-Bulgar Dostluk Derneği, 1997). Bununla birlikte aile bütünlüğünün korunması, mal varlıklarına sahip çıkma, uyum sorunları ve Bulgar yönetiminin geri dönüş için tanınan 6 aylık sürenin azalması nedeniyle bazı göçmenlerin emekli maaşı/ ikramiyeleri gibi sosyal güvenlik haklarını kaybetme endişesi de etkili olmuştur (Lütem, 2012, s. 162, 165; Kuyucuklu, 2012, s. 270, 287; Şen, 2020, s. 19).

İkinci dönemde geri dönüşlerin nedenleri ise: uygulanan sert asimilasyon politikalarının merkezinde yer alan Jivkov'un 10 Kasım 1989'da istifaya mecbur bırakılması ve 1989 Aralık sonunda hakların iadesi kararının alınması önemli olmuştur. Yeni Bulgar yönetimi, 1989 Aralık ayı sonunda asimilasyon politikasını resmen sona erdirdiğini ve azınlıkların haklarının iade edileceğini ilan etmiş, bu da Türkler için yeni bir dönemin başlangıcı olmuştur. Ayrıca bu dönemde de yine göçmenlerin sosyal güvenlik haklarını kaybetme endişesi, Türkiye'nin tatmin edici bir yerleştirme ve iskân politikası geliştirememesi, göçle ilgili beklentilerine ve belirledikleri amaçlara ulaşamamaları ve bazı soydaşların uyum güçlükleri de etkili olmuştur (Lütem, 2012, s. 162, 165; Kuyucuklu, 2012, s. 270, 287; Yapıcı, 2008, s. 349; Ceylan & Uslu, 2019, s. 36).

Bulgaristan'daki iktidar değişikliğinden sonra iki ülke arası siyasi ilişkiler normalleşmeye başlayarak, yeni Bulgar yönetiminin 15 Haziran 1993'te aldığı karar ile (Devlet Bakanlığı, 1994; Emniyet Genel Müdürlüğü, 1994), 1 Haziran 1989'den sonra Bulgaristan'ı terk edenler başka bir ülkenin vatandaşlığını kabul etseler dahi Bulgar vatandaşlığına kabul edilmiş, sosyal güvenlik hakları ile birikmiş emekli maaşları dahil tüm haklarını almışlardır (Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü, 1994). Görüldüğü gibi Bulgar yönetiminin zorlaması sonucu yerinden etme biçiminde gerçekleşen göç akınına karşı T.C. hükümetinin resmi muhataplık arama şeklinde bir arayışı olsa da; fiili durum için Bulgaristan'dan gelen soydaşları kabul etmekten başka bir tercihi olamamıştır. Bu zorunlu tercih doğrultusunda soydaşların kabulü ve yerleştirilmeleri için bir dizi faaliyet kapsamında gerçekleştirilen politikalar hayata geçirilmeye çalışılmıştır.

3.4. 1989 Kitleli Göçüne Yönelik Yönetim Organizasyonu

Göç hareketlerinin bizatihi kendisi çok önemli toplumsal bir olgu olduğu gibi göç hareketlerinin yönetimi de bir o kadar önemlidir. Çünkü göç edilen ülkenin göç yönetim kapasitesi hem göç eden kitlenin, hem de göç edilen ülke insanların toplumsal ve bireysel yaşamlarını doğrudan etkilemektedir. Bu noktadan hareketle, İnginar'a (2010, s. 119) göre Bulgar yönetimi, Türkleri geniş kapsamlı göçe zorladığında Türkiye bu göç akınına hazırlıksız yakalanmıştır. Konukman'a (1990, s. 83) göre ise 1989 göçünün bazı belirtileri önceden görüldüğü halde bu boyutta, sürede ve şekilde olacağı kestirilememiştir.

Göçe zorlama belirtileri ortaya çıkmasına rağmen Türkiye, bu büyük kitlesel göç öncesinde kayda değer bir hazırlık yapmamıştır (Kırklareli Valiliği, 2021, s. 1). Bununla birlikte, Bulgaristan'dan ülkemize kabileler halinde zorunlu göç başlar başlamaz Türk hükümeti imkân/kapasitesi ölçüsünde ve mümkün mertebe ivedi bir şekilde gerekli önlemleri almaya başlamıştır. Bu noktada Vasileva (1992, s. 348) *“Göçün başladığı ilk zamanlarda göç eden görece az sayıdaki göçmenlerin ihtiyaçları Türkiye tarafından kolaylıkla karşılanırken, göçmen sayısı arttıkça Türkiye ihtiyaçları karşılamada yetersiz kalmaya başlamıştır”* demektedir.

Göçün ilk günlerinde alınması gereken tedbirler, hükümetin belirlediği perspektif doğrultusunda Edirne ve Kırklareli Valilerinin sevk ve idaresinde alınmıştır. Gelenlerin sayısının artması üzerine hükümet, göçmenlerle ilgili alınacak ilk tedbirleri belirlemek için Bakanlıklar Arası Koordinasyon Kurulu kurulmuştur. Başbakan Yardımcısı/Devlet Bakanı Ali Bozer başkanlığında ilk toplantısını 5 Haziran 1989'da yapan bu Kurul'da: Devlet Bakanı Cemil Çiçek, Dışişleri Bakanı Mesut Yılmaz ve İçişleri Bakanı Abdülkadir Aksu yer almıştır (İnginar, 2010, s. 119; Kuyucuklu, 2012, s. 283; Vasileva, 1992, s. 349). Bu kurul: kayıt işlemleri tamamlanincaya kadar Dereköy'den giriş yapanlar Kırklareli'nde, Kapıkule'den giriş yapanlar Edirne'de, uçakla gelenler İstanbul'da kurulan geçici kamplarda misafir edilmesi kararı da almıştır (Maral, 2010, s. 53, 60; Özlem, 2015, s. 334).

Hemen ardından Başbakan'ın 9 Haziran 1989 günlü onayı ile; göçle ilgili koordinasyonu sağlamak ve bu süreçte ortaya çıkabilecek sorunları süratle çözmek için Devlet Bakanı Ercüment Konukman koordinatör bakan olarak görevlendirilmiştir (Akgün, 2001, s. 126; Devlet Arşivleri Genel M.lüğü, 2004). Koordinatör Bakan'ın görevi: göç akını esnasında ve sonrasında ortaya çıkabilecek sorunları ivedi olarak çözmek, kurumlar arası yetki belirsizliğini ortadan kaldırmak, göçmenlere sunulacak hizmetlerin düzen içinde ve hızlıca yürütülmesini sağlamak, göç ve göçmenlerle ilgili iş ve işlemleri tek elden koordine etmek olarak belirlenmiştir (Yapıcı, 2008, s. 25-26).

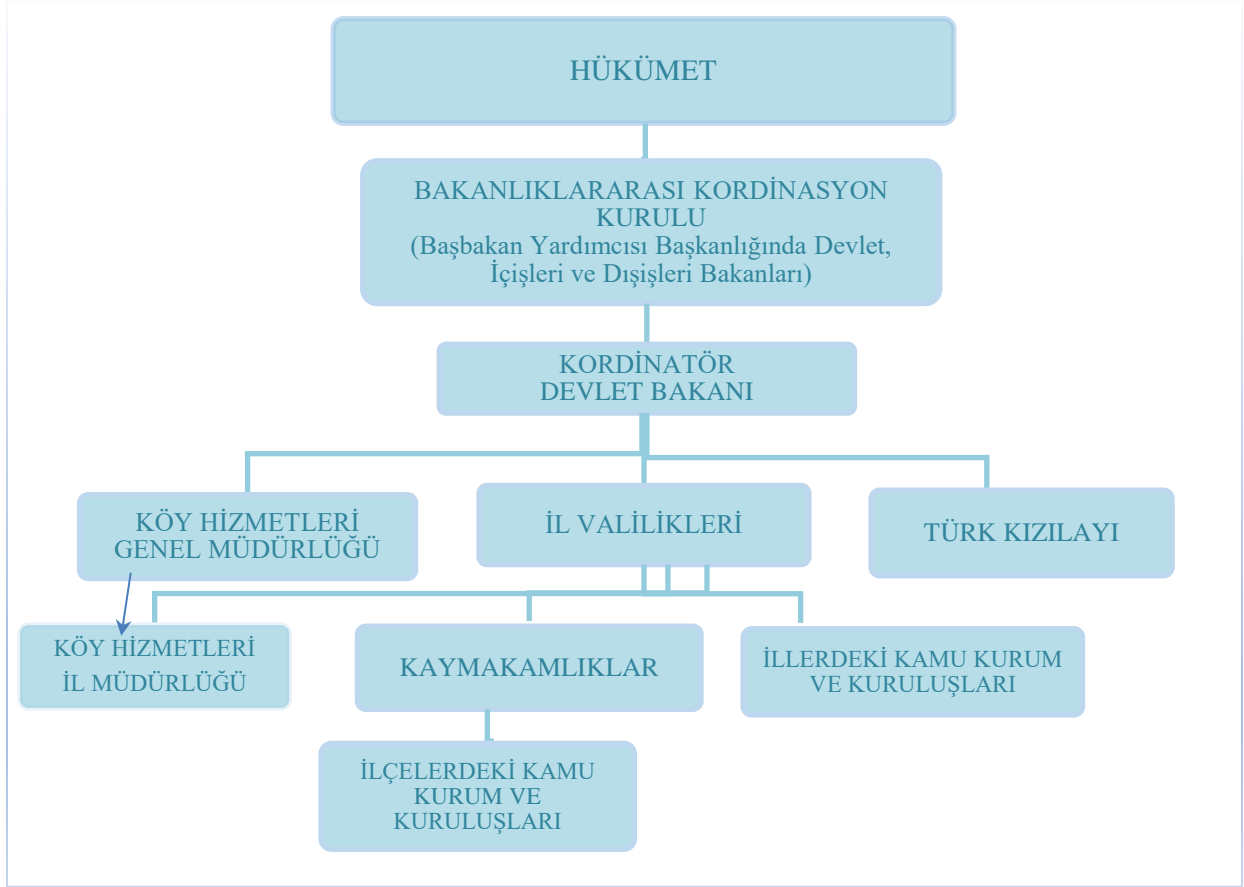
Bu suretle, 9 Haziran'dan itibaren koordinasyon hiyerarşisinin en tepesinde Koordinatör Bakanın yer aldığı, göçmenlere sunulacak hizmetlerde görevli ve yetkili merkezi ve yerel düzeydeki tüm kurum ve kuruluşların sorumluluk üstlendiği yönetim organizasyonu oluşturulmuştur. Bu yönetim organizasyonu; göçmenlerin kayıt işlemlerinin yapılması, geçici barınma yerlerinde barındırılmaları, gıda ve kira yardımlarının yapılması, sağlık ve eğitim hizmetlerinin verilmesi, kalıcı iskân yerlerinin sağlanması, mesleki vasıflarına göre istihdam ve uyum sorunlarının çözülmesiyle ilgili iş, işlem ve çalışmalar yürütülmüştür.

Yine, 1989 göçünün yönetim sürecinde Dışişleri Bakanlığı, diplomatik ilişkiler ve dış yardımların koordinesini sağlarken, sınır kapılarında kayıt işlemleri tamamlanan göçmenlerin sevk edildiği illerde; valiler il düzeyinde, kaymakamlar ilçe düzeyinde göçmenlere ilişkin iş ve işlemleri sevk ve idare etmiş, faaliyetlerin eşgüdüm içerisinde yürütülmesini sağlamıştır. Bu süreçte il ve ilçe sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakıfları harcamalar yönünden oldukça aktif kullanıldığı gibi il ve ilçe esnaflarından da önemli katkılar sağlanmıştır (K12-İK). Yanı sıra Kızılay, BM Dünya Gıda Programıyla (FAO) yapılan protokol çerçevesinde gıda yardımları yapmış, çadır kent oluşturmuş ve sağlık hizmetlerine katkı sağlamıştır (Türkiye Kızılayı, 2022, s. 11). Bu göçün idaresi sırasında uluslararası desteğe başvurulmamış, BM Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) dahi göç sürecinde kayda değer bir katkıda bulunmamıştır (Kirişçi & Karaca, 2015, s. 297-298).

Göçmenlerin gitmek istedikleri yakın/akrabaları varsa onların yanlarına gönderilmiş, yakın /akrabası olmayanlarsa 1985'te yürürlüğe giren 3202 sayılı Kanun, göçmenlerin iskânı görevini Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğüne (KHGM) verdiğiinden bu genel müdürlükçe tespit edilen illerde (T&BÜDKEİD, 2022, s. 3; Doğanay, 1996, s. 10; Pınar & vd., 2008, s. 5, 10-13), valiliklerce belirlenen kamuya ait tesislerde, okul ve yurtlarda (Maral, 2010, s. 52-53, 60; Özlem, 2015, s. 334), köylerde, beldelerde ve şehirlerde tadilatları yapılan boş konutlar ile kiralanen evlerde (K18-KAK, K15-KDK) ikamet ettirmek üzere gönderilmiş-tir. Bu illerdeki Köy Hizmetleri İl Müdürlükleri bünyesinde kurulan Göçmen Bürolarında da göçmenlere soyadları verilmiştir (Alişoğlu & Kayıran, 2021, s. 26; Akgün, 2001, s. 124).

Kısa bir sürede ve yoğun bir şekilde vuku bulan bu göç hareketi, tabiatıyla bazı sorunlar da yaratmıştır. Nitekim, 81 gün içinde 310 binin üzerinde göçmen, kafileler halinde ve %86 gibi büyük oranda da Kapıkule sınır kapısından giriş yapması nedeniyle göç işlemleri yavaş ilerlemiştir. Her ne kadar gümrük kapılarındaki mevcut personele milli eğitim müdürlükleri başta olmak üzere illerdeki diğer kurumlardan daktilo bilen ilave personel görevlendirilmiş olsa da (K9-EEİM. s. 7), sınır kapılarına kafileler halinde yığılan göçmenlerin işlemlerini hızlıca yürütecek yeterli örgütlenme oluşturulamamıştır (Kuyucuklu, 2012, s. 283).

Keza, göçmenlerin sevk edildiği bazı illerde de yeterli kapasite oluşturulamadığından işlemler uzamış ve zorlaştırılmıştır. Örneğin İstanbul'daki göçmenler kayıt işlemleri için Kartal Maltepe'ye gitmesi gerekmiştir. Oysa soydaşların yoğunlaştığı birkaç yerde daha geçici büro açarak bu sorunu çözmek mümkün iken bu yapılamamıştır. Yine liseye kadar diplomaların denklik belirlemesi il milli eğitim müdürlüklerinde yapılmış iken bazı müdürlüklerde çalışan sınırlı sayıdaki personele diğer kurumlardan yeteri kadar geçici görevlendirme yapılmadığı için büyük kuyruklar oluşmuş ve bu işlemler haftalarca sürmüştür. Yine lise üstü denklikler sadece Ankara YÖK merkezinde yapıldığından göçmenler fazladan para ve zaman harcamak zorunda kalmıştır. Bu sorunlar, göçmenlerin en fazla yoğunlaştığı özellikle İstanbul ve Bursa'da yaşanmıştır (Kuyucuklu, 2012, s. 283).

Şekil 1: Merkezi ve Yerel Düzeyde Oluşturulan Yönetim Organizasyon Şeması-Yazarlar tarafından hazırlanmıştır

Görüldüğü gibi; hükümetçe belirlenen politika doğrultusunda, göçmenlerle ilgili alınması gereken ilk tedbirleri belirlemek için 5 Haziran'da Başbakan Yardımcısı başkanlığında Devlet, İçişleri ve Dışişleri Bakanlarından müteşekkil Bakanlar arası Koordinasyon Kurulu oluşturulmuştur. 9 Haziran'da koordinatör bakan olarak görevlendirilen Devlet Bakanı Ercüment Konukman'ın genel koordinasyonunda oluşturulan yönetim organizasyonu; göç konuları ile ilgili merkezi ve yerel düzeydeki tüm kurum ve kuruluşlar, teşkilat yasalarının kendilerine verdiği yetki ve görev doğrultusunda göç yönetim sürecine katkıda bulunmuşlardır. Göç konusuyla ilgili Bakanlıkların merkezi düzeydeki ilgili birimleri, Edirne ve Kırklareli Valilikleri başta olmak üzere göçmenlerin geçici olarak misafir edildikleri ve kalıcı olarak yerleştirildikleri illerde valiliklerin sevk ve idaresinde; merkezi düzeydeki kurum ve kuruluşların bölge ve il düzeylerinde teşkilatlanmış bölge ve il müdürlükleri, ilçe kaymakamlıkları, kaymakamların yetki alanında bulunan ilçe kurum ve kuruluşları ve Türk Kızılay'ı, görev dağılımları çerçevesinde göç yönetim sürecindeki iş, işlem ve hizmetlerin yürütülmesinde görev almışlardır.

Elhasıl Bulgaristan'da Türk azınlığa yıllarca uygulanan baskıcı uygulamaların, sonunda bir patlamaya neden olabileceğinin ya da özünde bir göç akını tetikleyebileceğinin göz önüne alınması, kaldı ki baskıcı uygulamalar sırasında da Türkiye tarafından Bulgar yönetimine ısrarla göç anlaşması teklifleri yapılmışken anlaşmasız bir göç ihtimalinin de göz önünde bulundurulması gerektiği halde Türkiye, başlangıçta göçe hazırlıksız yakalanmıştır. Bununla birlikte, kabileler halinde göç başlar başlamaz Türk hükümeti, koordinatör bakan koordinesinde ve ilgili valilerin sevk ve idaresinde yönetim organizasyonu oluşturarak, imkân ve kapasitesi ölçüsünde ve ivedi bir şekilde gerekli önlemleri almaya başlamıştır. Özellikle göçmenlerin illere yerleştirilmeleri,

kalıcı iskân konutları ve istihdam konularında eksiklikler olsa da Türkiye başarılı bir göç yönetim süreci sergilemiştir.

4. Sunulan Hizmetlerin ve Yapılan Çalışmaların Yönetimi

4.1. Geçici Barınma ve Kalıcı İskân Hizmetlerinin Yönetimi

1989 zorunlu göçünü hazırlıksız karşılayan hükümet ilk aşamada geçici barınma hizmetleri kapsamında; gümrük kapılarında kayıt işlemleri tamamlanana kadar ya da kayıt işlemleri bitenlerin bazı illerde kurulmakta olan geçici barınma yerlerine sevk edilinceye kadar geçen sürede göçmenlerin barındırılması için Edirne ve Kırklareli sınırları içinde ivedi olarak çadır kentler kurulmasını istemiştir (Kırklareli Valiliği, 2021, s. 1).

Başbakanlığın bu emrine istinaden, Edirne valisinin sevk ve idaresinde 3 Haziran'dan itibaren Edirne merkezde 500 çadırdan oluşan ve transit konaklama merkezi olarak kullanılan çadır kent kurulmaya başlanmıştır (T&BÜDKEİD, 2022, s. 3). 13 Ağustos'ta Edirne'ye yağın yağış sebebiyle bu çadır kentteki 250 çadır yıkıldığından buradakiler önce spor salonuna yerleştirilmiş, sonra da bu çadır kent prefabrik konuta dönüştürülmüştür (Konukman, 1990, s. 83; Maral, 2010, s. 45, 53). Dereköy gümrük kapısından giren göçmenler için Kırklareli Valiliği; Kırklareli merkezde 100 odalı misafirhane ve 120 betonite bungalov ev hazırlamış, yine Kırklareli Kavaklı beldesinde yer alan Gaziosmanpaşa'da 3.000 ve Lüleburgaz Kepritepe öğretmen lisesi bahçesinde 500 adetten oluşan 2 çadır kent kurmuş, göç sürecinde buralarda toplam 21.740 göçmen geçici olarak misafir edilmiştir (Maral, 2010, s. 45, 53; Kırklareli Valiliği, 2021, s. 1, 2). Göçmen sayısındaki artış nedeniyle Edirne ve Kırklareli'nde kurulan geçici barınma yerleri yetersiz kalmaya başlamıştır. Bu nedenle Kapıkule ve Dereköy kapılarından giriş yapıp kayıt işlemleri tamamlananlar Türkiye'de gitmek istedikleri yakın/akrabaları varsa geçici olarak yanlarına gönderilmişlerdir. Yakın akrabası olmayanlarsa başlangıçta 16 il olarak belirlenen, sonra 41'i bulan illere sevk edilinceye kadar Edirne ve Kırklareli'nde yukarıda bahsedilen yerlerle birlikte okullarda, yurtlarda ve kamu tesislerinde barındırılmış, ayrıca Tekirdağ'ın barınma imkânlarından da istifade edilmiştir (Konukman, 1990, s. 83; Maral, 2010, s. 64; Kırklareli Valiliği, 2021, s. 1; T&BÜDKEİD, 2022, s. 3).

Yakın/akrabası olmayıp belirlenen illere gönderilenler sevk edildikleri illerde, okullar açılıncaya kadar MEB'e bağlı okul/yurtlara, Kredi Yurtlar Kurumu'na (KYK) bağlı yurtlara, kamu tesis ve misafirhanelere, kurulan kamplara, idarelerce tadilatı yaptırılan konutlara ve muhtarlarca belirlenen yerlere (K14-KVK; K17-KKK; K18-KAK) ve kiralık konutlara; yakın akrabası olanlarsa ya onların yanlarına ya da onlar vasıtasıyla buldukları kiralık konutlara geçici olarak yerleştirilmeye başlanmıştır. Türkiye'ye ilk geldiklerinde geçici yerleşim yeri olarak yakın akrabasının yanına gidenlerin ekseriyeti de, daha sonra devletin sunduğu geçici barınma imkanlarından yararlanmak zorunda kalmış, sonrasında ise kiraya çıkmışlardır (Hocaoğlu, 2011, s. 166-167).

Yanı sıra bu dönemde çeşitli kentlerde kamplar da kurulmaya başlanmıştır. Bu kapsamda kurulan Kocaeli Çayirova kampına 1989 Haziran, Kocaeli SEKA kampına 1989 Temmuz ayından itibaren göçmenler alınmaya başlanmıştır. İstanbul Kâğıthane'de 660 odalı eski Maliye ve Levazım Okulu, Küçükçekmece'de 70 odalı Jandarma kampı ve İSKİ'ye ait 319 odalı bina onarılarak 1989 Eylül'den itibaren transit merkezi olarak kullanılmıştır. Okulların açılmasıyla birlikte Anadolu'da değişik illerde barındırılan 5.899, Kuyucuklu'ya göre 15-20 bin göçmen İstanbul'daki tesislere yerleştirilmiştir. Mayıs 1991 itibarıyla İzmir, Sivas, Bilecik, Balıkesir, Hatay

ve Amasya'daki kamplarda da göçmenler barınmaya devam etmiştir (Konukman, 1990, s. 85-87; Maral, 2010, s. 64; Kuyucuklu, 2012, s. 281).

Yine bu süreçte Kızılay tarafından 3 Temmuz 1989'a kadar Bulgaristan'dan gelip Edirne, Kırklareli ve diğer illere yerleştirilen göçmenlere barınma muhteviyatlı 3.198 çadır, 18.400 battaniye ile çeşitli gıda ve ihtiyaç maddeleri, 25 Aralık 1989'a kadar ise 4 bin çadır, 20 bin battaniye, 8 yüz yatak, 2500 yatak takımı yardımı yapılmıştır (Türkiye Kızılay Genel Merkezi, 1989, s. 13; Türkiye Kızılayı, 2022, s. 2).

Geçici yerleştirme sürecinde hükümet, Türkiye'ye geldikten sonra kendi imkânları ve/veya yakınlarının yardımı ile konut kiralayan göçmenlere (Başaran, 2021, s. 109) 1989 Eylül ayından itibaren kira yardımı uygulamasına başlamıştır. Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu'ndan (BSYDTF) il ve ilçe sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakıflarına (SYDV) aktarılan kaynaklarla, Eylül 1990'dan itibaren bir yıl boyunca göçmenlere her ay 100 ila 300 bin TL aralığında kira yardımı yapılmıştır. Mayıs 1990 itibarıyla göçmenlerin yerleştirildiği toplam 41 ilde kira yardımı alan toplam kişi sayısı 55.276'dır (Alişoğlu & Kayıran, 2021, s. 85; Konukman, 1990, s. 85, 98; Kuyucuklu, 2012, s. 283). Bu uygulama, göçmenlerin gönderildikleri pek çok ilde zaten var olan konut sorununu biraz daha artırmış, bu nedenle de kiralık boş konut bulmakta büyük zorluklar yaşanmış ve kiralık konut talebi artınca da kiralalar yükselmiştir (Kuyucuklu, 2012, s. 285).

İkinci aşamada, kalıcı iskân konutlarıyla ilgili yapılan çalışmalar olup bu çalışmalara 10 Ağustos 1989'da başlanmış, Yüksek Planlama Kurulu'nun 8.9.1989 tarih ve T-74 sayılı kararı ile de 40 bin adet sosyal konut yapılması ya da satın alınmasına karar verilmiştir. Bu kararda; Toplu Konut ve Kamu Ortaklığı İdaresine (TKKOİ) bu konutları finanse etme, Emlâk Bankasına da bu konutları yapma görevi verilmiştir. Kararda ayrıca Emlak Bankası'nca daha önce başlanmış olan 14.044 konutun en kısa zamanda bitirilip iskâna hazır hale getirilmesi de istenmiştir. TKKOİ'nin finansman yetersizliği nedeniyle 250 milyon \$ Avrupa İskân Fonundan karşılanmış, 250 milyon \$ ise projeyi üstlenen firmalarca kredi olarak sağlanmış (Konukman, 1990, s. 86-88; Ruhi, 2005, s. 242-244). Keza, 1989 yılı sonundan itibaren bir yandan Başbakanlık SYDTF kaynaklı, diğer yandan göçmenlerin kendi imkanlarıyla ya da Devlet destekli kalıcı konutlar da yapılmaya başlanmıştır (Hocaoğlu, 2011, s. 220).

Koordinatör Bakan koordinesinde Mayıs 1990'a kadar Manisa, Kırklareli, Edirne illeri ile Çorlu ilçesinde toplam 750 adet konut tamamlanmış; Ankara Kalecik, Kırklareli, Eskişehir, Bilecik ve İstanbul'da toplam 1028 adet konutun yapımına devam edilmiş; Sivas Gemerek, Kütahya, İzmir, Adana, Çanakkale Biga ve Çankırı'da toplam 265 adet konutun yapımına yeni başlanmıştır (Konukman, 1990, s. 87-88; Çetin, 2015, s. 73-74). Bilecik, Eskişehir, Manisa, Kütahya ve Kırklareli'nde inşa edilen konutlar Başbakanlık SYDTF kaynaklı yapılmış, bu konutların satış bedel ve şartları Devlet Bakanlığı'nın 7.5.1990 tarihli ve 520 ile 523 sayılı yazıları uyarınca il ve ilçe SYDV vakfı mütevellî heyetlerince belirlenmiştir (Devlet Bakanlığı, 1993; Kırklareli Valiliği Özel Kalem M.lüğü, 1991; Kırklareli Valiliği, 2021).

TOKİ Başkanlığı'na (2016) göre; Yüksek Planlama Kurulu'nun 27.11.1990 tarihli ve T/103 sayılı kararı ile Avrupa Konseyi Sosyal Kalkınma Fonu ve İslam Kalkınma Bankasından sağlanan kredi ile 21.860, Başbakanlık SYDTF'den sağlanan imkanlarla 1671 olmak üzere toplam 23.531 adet göçmen konutu hak sahiplerine teslim edilmiştir (Çetin, 2015, s. 73-74). Doğanay'a (1996, s. 6) göre de 14 il merkezi ile 23 ilçe ve belde olmak üzere toplam 37 yerde göçmenlerin parasal katkısı ve borçlandırma esasına dayalı yöntemle yapılan toplam 21.438 konuta göçmenler 5 yıllık süre zarfında yerleştirilmiştir.

Dolayısıyla ilk geldiklerinde çadır kentlere, kamplara, misafirhanelere, sosyal tesislere, okullara, yurtlara, kiralık evlere ve varsa yakınlarının yanlarına yerleştirilen göçmenler için kalıcı konutlar yapılmış ve bu konutlara yerleştirilmiştir (Maral, 2010, s. 53). Böylece aniden ve çok kısa sürede gerçekleşen bu yoğun göç karşısında Türk hükümeti, kalıcı yerleştirme süresi biraz uzamış olsa da yoğun bir çaba göstererek göçmenlerin kalıcı iskân meselesini aşamalı bir şekilde çözmüştür (Konukman, 1990, s. 83).

Bunların yanı sıra Koordinatör Bakanlıkça başlatılan '*Devlet desteğinde kendi evini kendin yap*' kampanyası çerçevesinde kendi evini yapanlara nakit ve malzeme yardımı yapılmıştır. Örneğin Kırklareli'nde 88 göçmene bu kampanya çerçevesinde 4'er milyon TL'lik malzeme ve nakdi yardımda bulunulmuştur. Yine bu kampanyaya bağlı olarak milli emlak arazilerinde 200 m²'lik parseller oluşturulmuş ve bu parseller kura usulü ile maliyet bedeline göçmenlere dağıtılmış, ayrıca 5 milyon TL'ye kadar da konut kredisi verilmiştir. Böylece ekseriyeti çalışmaya başlayan göçmenler kendi birikimlerini de ekleyerek devlet desteğiyle konutlarını yapabilme imkanına kavuşmuştur (Konukman, 1990, s. 87). Böylece bazı göçmenler kendi kısıtlı imkanlarına Devlet desteğini de ekleyerek daha hızlı şekilde ev sahibi olmuşlardır.

Zikredilen çabalara rağmen göçmenlerin geçici/kalıcı yerleştirme politikasında eksiklikler görülmüştür. Geçici yerleştirme yerlerinde kalış süreleri olabildiğince kısa tutulup kalıcı yerleştirmeye hızla geçilmesi gerekirken, kalıcı iskân konutlarının tamamlanması uzun sürmüş ve buralardaki barındırma süreleri uzamıştır. Dolayısıyla okulların açılması, kışın gelmesi ve yanlarında kaldıkları yakın/akrabalarının maddi durumlarının sınırlılığı gibi nedenlerle geçici yerlerde kalanların barınmaları güçleşmiştir (Kuyucuklu, 2012, s. 281).

Elhasıl, Türkiye'ye giriş yapan göçmenler, Türkiye'nin Balkan göçmenlerinin geleneksel bölgeleri olan Bursa, İstanbul ve İzmir dışındaki illere yönlendirmeye çalışılmış fakat başarılı olunamamıştır. Devletin verdiği teşviklere rağmen göçmenler yakın/ akrabalarının bulunduğu illerde kalmayı tercih etmiş, yanına yerleşebileceği yakın/akrabası olmayanlar ise yerleşimin teşvik edildiği illere gitmiş olsalar dahi kısa bir süre sonra yine göçmenlerin yoğun olduğu illere ve bölgelere taşınmışlardır. Dolayısıyla göçmenlerin belirli bölgelerde kalıcı olarak iskân edilmesinde sistematik bir politika takip edilememiş, bu nedenle hem maddi olarak hem de koordinasyon bakımından sıkıntılar yaşanmıştır (Hacıoğlu, 2020, s. 50, 217-218).

4.2. İaşe ve İbate Yardımlarının Yönetimi

İlk aşamada göçmenlere, Türkiye'ye gümrük kapısından giriş yaptıktan hemen sonra ve geçici olarak yerleştirildikleri yerlerde çeşitli iaşe ve ibate yardımları yapılmıştır. Bu kapsamda Türk Kızılay'ı, göçmenlerin giriş yaptığı gümrük kapılarında göçmenlere kumanya dağıtmaya, Edirne ve Kırklareli sınırları içerisinde oluşturulan çadır kentlerde kurmuş olduğu 10 seyyar mutfakta her gün 8 bin kişiye üç öğün yemek vermeye başladığı gibi bu çadır kentlere çadır, battaniye ve seyyar mutfaklar da vermiştir (Türkiye Kızılay Genel Merkezi, 1989, s. 13; Türkiye Kızılayı, 2022, s. 2). Ardından Edirne, Kırklareli, Tekirdağ, Bursa ve İstanbul başta olmak üzere sevk edildikleri toplam 41 ilde geçici olarak bir süreliğine barındırıldıkları okullar, yurtlar, kamplar, kamu tesis ve misafirhanelerde ev sahipliği yapan il valileri ile ilçe kaymakamlarının sevk ve idaresinde iaşe, ibate ve giyecek yardımları yapılmaya başlanmıştır.

İkinci aşamada, geçici barınma ve kalıcı iskân yerlerine yerleşen göçmenlere düzenli bir şekilde ulusal/uluslararası yardımlar yapılmaya başlanmıştır. Göçmenlere ulusal düzeyde yapılan aynı ve nakdi yardımlar, Başbakanlık SYDTF tarafından il ve ilçe SYDV'lere aktarılan kaynaklardan yapılmış ve yardımların dağıtımı bu vakıflar marifetiyle tek elden yürütülmüştür. Mayıs 1990'a kadar 84.744.613.203 TL tutarında yardım yapılmış olup bunlar; iaşe, ibate, giyecek, yakacak

ve sağlık gibi temel ihtiyaçlar kapsamında yapılan sosyal yardımlardır. Anılan tarihe kadar mükerrerlerle birlikte gıda yardımı alan kişi sayısı 262.762'dir (Konukman, 1990, s. 85, 98; Alişoğlu & Kayıran, 2021, s. 85). SYDV'ler üzerinden yapılan bu yardımların yanı sıra, BM Dünya Gıda Programı (FAO) ile hükümet arasında; 200 bin kişiyi kapsayan, 6 ay (183 gün) süreli ve bir kişiye günlük 225 gr. un, 20 gr. mercimek ve 20 gr. şekerden oluşan acil gıda yardımına ilişkin bir anlaşma yapılmıştır. Bu anlaşma çerçevesinde FAO, 3.048.780 \$ tutarında yardımda bulunmuş ve bununla; 8.255 ton un ve 752 ton mercimek olmak üzere toplam 8.987 ton Toprak Mahsulleri Ofisinden; 732 ton şeker Şeker Fabrikalarından satın alınarak aynı kuruluşların depolarında muhafaza edilmiş ve dağıtım programına göre de buralardan ilgili vilayetlere sevk edilmiştir (Türkiye Kızılay Derneği, 1989).

Hükümet ile FAO arasında imzalanan Acil Gıda Yardımı Katkısı Anlaşması uyarınca Devlet Bakanlığı ile Kızılay arasında da bir protokol imzalanmıştır. Bu protokol kapsamında belirlenen uygulama programı ile yardımların dağıtımına ilişkin görev ve sorumluluk Kızılay'a verilmiştir. Bu program çerçevesinde ve Bakanlık koordinesinde Kızılay tarafından 29 Aralık 1989'den itibaren Kızılay'ın öncelikle görev alanına giren İstanbul, Bursa, Tekirdağ, İzmir, Kocaeli ve Eskişehir'deki göçmenlere un, mercimek ve şeker dağıtımına başlanmıştır (Türkiye Kızılay Derneği, 1989). Yine aynı protokol uyarınca Kızılay'ın görev alanında bulunan 6 ilin dışında kalan 23 il'e de un, pirinç ve mercimekten oluşan gıda tahsisat ve sevkiyatları yapılmıştır. Bunların dağıtımını ise valiliklerce kamu personeli arasından görevlendirilen yardım komiteleri ve Kızılay şube personelleri ile birlikte, bölgelerinde ikamet eden göçmenlere yapmıştır (Türkiye Kızılay Genel Müdürlüğü, 1990).

Nitekim, 1990 Mart ayı itibarıyla Kızılay'ın öncelikle görev alanına giren ve toplam 203.387 göçmenin bulunduğu İstanbul, Bursa, Tekirdağ, İzmir, Kocaeli ve Eskişehir illeri başta olmak üzere 29 ilde toplamda 239.453 soydaşa tahsis edilen un, mercimek ve şeker dağılımları yapılmıştır. Dağıtım hizmeti ile işçi ücretleri Bakanlıkça Kızılay'a aktarılacak karşılacaktır (Türkiye Kızılay Derneği, 1990; Türkiye Kızılay Genel Müdürlüğü, 1990). Ayrıca mülki idare amirleri il ve ilçelerinde yardım kampanyaları düzenleyerek, toplanan yardım malzemelerini göçmenlere dağıtmıştır. Keza bu süreçte Türk Kızılay'ı da göçmenlere 25 Aralık 1989'a kadar barınma muhteviyatlı 4 bin çadır, 20 bin battaniye, 8 yüz yatak, 2500 yatak takımının yanı sıra çeşitli gıda ve ihtiyaç maddeleri yardımı yapmıştır (Kızılay Dergisi 1989 Özel Sayısı, 1989, s. 21).

4.3. Sağlık Hizmetlerinin Yönetimi

Göçmenlerin giriş yaptığı Kapıkule ve Dereköy gümrük kapılarında il sağlık müdürlüğüne bağlı sağlık birimleri olduğu gibi (K9-EİEM s.14), Edirne ve Kırklareli sınırları içinde oluşturulan çadır kentlerde de Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığınca sağlık personelleri görevlendirilmiştir. Bu suretle gümrük kapılarında ve çadır kentlerde göçmenlere 7/24 saat birinci basamak tedavi hizmetleri ile koruyucu ve önleyici sağlık hizmetleri kesintisiz verilmiş ve ilaç yardımı yapılmıştır (Konukman, 1990, s. 83; Maral, 2010, s. 45, 53; Kırklareli Valiliği, 2021, s. 1, 2). Ayrıca Kızılay da Edirne ve Kepirtepe çadır kentlerinde kurduğu polikliniklerde sağlık hizmeti vermiştir (Türkiye Kızılayı, 2022, s. 2).

Göç sürecinde Bulgar ve Türk sınır kapılarında oluşan yoğunluk nedeniyle hijyen koşulları sağlanamadığından göçmenler arasında bazı hastalıklar zuhur etmiştir. Bu vesileyle göçmenler için Sağlık Muayene İstasyonları kurulmuştur. Geçici iskâna tabi tutuldukları yerlerde periyodik olarak birinci basamak tedavi hizmetleri ile koruyucu ve önleyici sağlık hizmetleri ücret ödmeden vermeye devam edilmiş, gerekli ilaçları ücretsiz verilmiş, sosyal güvenlik kuruluşlarına tabi olmayan göçmenlerin sağlık harcamaları ise il ve ilçe SYDV'ler tarafından

karşılanmıştır (Konukman, 1990, s. 95; Alişoğlu & Kayıran, 2021, s. 83-85). Yine göçmenler yerleştikleri illerdeki il sağlık müdürlüklerince belirlenen sağlık ekipleri tarafından belirli periyotlarla sağlık kontrollerinden geçirilmiştir. Göç kaynaklı psikolojik travma veya rahatsızlıkları belirlenen göçmenlerse Devlet Hastaneleri psikiyatri bölümlerinde psikologlarca tedavi edilmiştir. Mayıs 1990'a kadar göçmenlere yapılan sağlık harcamaları toplamı 1.227.834.704 TL olmuştur (Konukman, 1990, s. 95; Alişoğlu & Kayıran, 2021, s. 32-33).

4.4. Eğitim Hizmetlerinin Yönetimi

Edirne merkezde kurulan çadır kentte Edirne il milli eğitim müdürlüğünce 22 Haziran 1989'da 'Çadır Kent Okulu' açılarak burada kalan 7-15 yaş grubu çocuklara ilk eğitim vermeye başlanmıştır. (Mülkiye Teftiş Kurulu Başkanlığı, 2022; Küçük, 2020, s. 128). Ardından, geçici iskân yerlerine yerleştirilen göçmenler için ilk aşamada, özellikle Türkçe konuşması/yazması zayıf olan genç yaş gurubunun gidecekleri okullara ve günlük yaşama uyum konusunda birtakım sorunlarla karşılaşan yetişkinlerin sosyal hayata, uyumlarını kolaylaştırmak için valiliklerce çocuklar ve yetişkinler için uyum kursları düzenlenmiştir. Halk eğitim merkezleri bünyesinde düzenlenen bu kurslarda Türk alfabesi, vatandaşlık bilgisi, Türk tarihi ve coğrafyası dersleri verildiği gibi Atatürk ilke ve inkılapları ile milli-manevi kültür değerleri de tanıtılmış, bu kursları bitirenlere sertifika verilmiştir (Alişoğlu & Kayıran, 2021, s. 33-34).

Sonraki aşamada geçici ve kalıcı iskân edilen illerdeki göçmenlerin ilk, orta ve lise öğrenim çağındaki çocuklarını MEB'e bağlı okullara yerleştirmek için milli eğitim il müdürlükleri bünyelerinde kurulan denklik komisyonlarınca denklik işlemleri yapılarak seviyeleri belirlenen öğrenciler, seviyelerine uygun okul müdürlüklerine yönlendirilerek kayıtları yapılmış ve eğitim hakkından mahrum bırakılmamıştır (Kırklareli Valiliği, 2021, s. 2). MEB, 10 Kasım 1989 günü parasız yatılı okullarda göçmen çocuklarına 15 bin kişilik kontenjan ayrıldığını belirtmiş, bu maksatla başvuran 1.613 öğrenci 27 il'de bulunan okul ve pansiyonlara yerleştirilmiştir (Konukman, 1990, s. 93-94).

Bulgaristan'dan göç ettiğini ve öğretim durumunu gösterir belge ibraz eden göçmenlerin 18 Ağustos-15 Eylül tarihleri arasında kayıtları alındıktan sonra, 24 Eylül 1989'da bu kişilere özel, üniversiteye giriş sınavı yapılarak farklı üniversitelerde belirlenen on bölümden birinde devam etme imkânı sağlanmış, sınav sonucunda lise mezunu 937 kişiden 910'u üniversiteye girmeye hak kazanmıştır. Yine Bulgaristan'da bir yükseköğretim kurumuna kaydı olan yaklaşık 2 bin kişiye yatay geçiş hakkı tanınmış, üniversite öğrencisi göçmenlerden talep edenlere KYK yurtlarına yerleştirmede öncelik verilmiştir. Aynı zamanda Bulgaristan'daki yükseköğretim kurumlarından bazı sebeplerle kaydı silinen göçmenler YÖK tarafından af kapsamında değerlendirilerek eğitimlerine devam edebilmeleri sağlanmıştır. Tüm bunlarla birlikte Mayıs 1990 itibarıyla üniversite ve yüksek okullara devam eden toplam göçmen sayısı 8.320 olmuştur (Konukman, 1990, s. 93-94; Alişoğlu & Kayıran, 2021, s. 94, 98; Kuyucuklu, 2012, s. 286).

Ayrıca göçmen öğrencilerin giyim ve kırtasiye masraflarının büyük bölümü il ve ilçe SYDV'ler, bir kısmı da özel sektör kuruluşlarınca karşılanmıştır (Alişoğlu & Kayıran, 2021, s. 100). Bir defaya mahsus olmak üzere, okula başlayan öğrencilerin ailelerine; ilkokula devam eden 28.607 öğrencinin her birine 75.000 TL, ortaokul ve lisede devam eden 25.303 öğrencinin her birine 100.000 TL, üniversiteye devam eden 8.320 öğrencinin her birine 150.000 TL nakdi yardım yapılmış, SYDV'ler ve kamu kuruluşlarınca bazı öğrencilere burs verilmiştir (Konukman, 1990, s. 94).

4.5. İstihdama İlişkin Hizmetlerin Yönetimi

1989 göçmenlerinin mesleki verileri sınır girişlerinde saptanıp bu veriler ışığında illere yönlendirilmeleri, yani mesleki durumlarına göre iskân politikası geliştirilmesi gerekirken bu yapılamamıştır. Bu nedenle tarım dışı meslek sahipleri yanında, modern tarımı bilenler de tarım dışı bölgelere, İstanbul ve Bursa başta olmak üzere diğer büyük kentlere gitmiştir. Anadolu illerine gönderilmiş olanlara oralarda çalışma olanaklarının sınırlılığı, iklim, kültür, yakın/akrabalarından uzak kalmaları gibi nedenlerle Marmara Bölgesine geri dönmüştür. Hatta bu süreç ilk gönderildikleri tarihten itibaren 4-5 ay gibi kısa bir süre içinde neredeyse tamamlanmıştır (Kuyucuklu, 2012, s. 284-285).

Kısa sürede yoğun bir şekilde gerçekleşen 1989 göçü karşısında, kaynakları sınırlı ve işsizlik oranı yüksek olan Türkiye, çalışmak için başvuran göçmenlerin tamamını istihdam edememiş, hatta başlangıçta Türk emek piyasası için göçmenler ciddi bir sorun teşkil etmiştir. Buna rağmen pek çok göçmenin Bulgaristan'daki teknik okullarda mesleki eğitim görmelerinden ve bu okullarda eğitimini tamamlayanların çalışma zorunluluğu olmasından dolayı iş tecrübesine sahip vasıflı teknik çalışanlar olmaları en büyük avantajları olmuştur. Bu bakımdan göçmenler Türk emek piyasasında var olduğu bilinen ara eleman açığını kapatabilme yönünden önemli bir potansiyel de oluşturmuştur. Nitekim ara teknik eleman niteliği taşıyanlar kısa süre sonra kolaylıkla iş bulabilmiştir (Konukman, 1990, s. 91).

Oysa, iş için müracaat eden göçmenlerin tamamı istihdam edilememiştir. Bunun birkaç nedeni olsa da en önemlisi, gelenlerin yaklaşık üçte ikisinin Bursa ve İstanbul'da yerleşme ve iş bulma konusunda ısrarcı olmaları ile göçmenlerin bir kısmının vasıflı olmaması olmuştur. İstanbul ve Bursa'daki yığılma, özellikle emek ve konut piyasaları yönünden olumsuz etki göstermiş, bu da işsizlik, konut ve uyumsuzluk sorunlarını artırmıştır (Konukman, 1990, s. 91; Hocoğlu, 2011, s. 166). Nitekim, 1989 sonunda 56.531 kişi iş-işçi bulma kurumuna, 32.429 kişi valiliklere olmak üzere toplam 88.960 göçmen iş talebinde bulunmuş, bunların %37,8'i istihdam edilebilmiştir. Ayrıca göçmenler için iş-işçi bulma kurumunca Bursa, İstanbul, İzmir, Ankara, Kocaeli, Manisa, Denizli, Erzurum ve Malatya'da el sanatlarıyla ilgili mesleki kurslar açılmış ve bu eğitimler sonunda kendine iş kurmak isteyenlere Halk Bankasınca 5 milyon TL civarında Aile Kredisi verilmiştir (Maral, 2010, s. 66-67). Keza mülki idare amirleri, SYDV kaynaklarını kullanarak sanat sahibi göçmenlere berber, terzi gibi çeşitli işyerleri açmış (K14-KVK s. 3-4), göçmenlerin yerleştiği il ve ilçelerdeki çalışma ve iskân potansiyellerini tespit edip yardımcı olarak göçmenlerin istihdamını kolaylaştırmıştır (Alişoğlu & Kayıran, 2021, s. 36).

Göçmenlerin 6.942'si yükseköğretim diplomasına sahip olup talepte bulunanların çoğunun diploma denklik işlemleri YÖK'çe tamamlanmış ve kamudaki istihdamları kolaylaşmıştır (Konukman, 1990, s. 92). Bu minvalde göçten önce Bulgaristan'da öğretmenlik yaptığını belgeleyenlerden durumu MEB'ce uygun görülenler branş/formasyon konularında hizmet içi eğitime tabi tutulduktan sonra özellikle göçmen çocuklarının yoğun olduğu bölge ve okullarda istihdam edilmeleri kararlaştırılmış ve bu kişiler MEB'ce 4-5 Aralık 1989'da sözleşmeli öğretmen olarak atanmıştır. Neticede, Mayıs 1990'a kadar çeşitli branşlarda istihdam edilen 3.722 öğretmen 13 Eylül 1992'ye kadar sözleşmeleri yenilenerek devam etmiş, 14.02.992 tarihli ve 22937 sayılı genelge doğrultusunda da 17 Temmuz 1992'de kadrolu öğretmenliğe atanmışlardır (Kırklareli Valiliği, 2021, s. 2). Ayrıca Bulgaristan'da yaygın olan teknik eğitim okullarından mezun olanlar halk eğitim merkezlerinde usta öğretici olarak görevlendirilerek; elektrik-elektronik, tesviye, metal, dikiş-nakış, halıcılık, arıcılık gibi konularda eğitim vermişlerdir (Kırklareli Valiliği, 2021, s. 2). Keza Devlet Personel Başkanlığı'nın 05.10.1989 tarihli yazısıyla

sağlık personeli alımları için 1435 kişilik göçmen kadrosu tahsis edilmiştir (Küçük, 2020, s. 128). Sağlık Bakanlığı'nca 266 adet tıp ve 309 adet hemşirelik diploma denklikleri tanınarak, bu kişiler istihdam edilmiştir. Bu süreçte sağlık hizmetleri alanında istihdam edilen göçmen kökenli doktor, hemşire, ebe gibi sağlık personellerin toplamı 1.239 olmuştur (Konukman, 1990, s. 91-92).

Özetle; 1989 göçmenlerinin istihdam edilebilmesi için oldukça yoğun çalışma yapılmış olmasına rağmen yerleşmek ve çalışmak için özellikle Bursa ve İstanbul'un tercih edilmesi, Türk emek piyasasının böylesine yoğun bir iş talebine cevap verebilecek kapasitede olmaması nedenleriyle ilk etapta 67.292 kişi istihdam edilebilmiştir. Resmi kayıtlara göre istihdam edilen 67.292 göçmenin 43.283'ü erkek, 24.009'u kadın olup, bunların 29.993'ü (%44,6) kamu sektöründe, 37.299'u (%55,4) özel sektörde çalışmıştır. İstihdam edilen göçmenlerin meslekleri: 20.762'si tarım işçisi (%30,6), 17.907'si sanayi işçisi (%26,6), 824'ü çeşitli kadrolarda memur (%1,2), 9.542'si yardımcı hizmetler (%14,2), 499'u emekli (%0,7), 4.970'i teknik eleman (%7,4), 1.239'u sağlık hizmetleri (%1,8), 6.293'ü serbest (%9,3), 3.722'si öğretmen (%5,5), 1.494'ü ev hizmetleri (%2,2), 40'ı engelli (%0,5) şeklindedir (Konukman, 1990, s. 92-93, 98).

4.6. Vatandaşlık İşlemleri

Vatandaşlık kavramını Üstel (2021, s. 322), bireye verilen, hak ve sorumluluk içeren yasal bir statü olarak tanımlamıştır. Töre (2017, s. 555) vatandaşlık kavramını, kapsamı devamlı değişen ve çok boyutlu bir kavram olup önceleri sadece fert ve devlet arasındaki resmi bağı ifade ederken, bugün aynı zamanda bir kimlik, haklar ve sorumluluklar yaratan hukuki bir statü olarak tarif etmiştir. Dolayısıyla vatandaşlar, egemen bir devletin hükmettiği toprak parçasında eşit haklardan istifade eder ve eşit yükümlülükleri yerine getirirler.

Buradan hareketle, 1989'da Bulgaristan'dan Türkiye'ye göç edenlerin Muhacir Kâğıdı ile Uyrak ve Aile Kütüğüne Kayıt Bildirgeleri doldurulmuş, buna istinaden göçmenlerin Soy Kütükleri çıkarılarak Aile Kütüklerine kaydedilmiştir. Bulgar makamlarınca düzenlenen pasaportları alınarak Göçmen Belgeleri verilmiştir. Alınan pasaportlar, doldurulan bildirge /formlarla birlikte Emniyet Genel Müdürlüğüne, burada yapılan incelemelerden sonra Nüfus Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğüne gönderilmiş, buradaki hazırlayıcı işlemlerden sonra Bakanlar Kurulu kararıyla göçmenler Türk Vatandaşı olmuşlardır (İnginar, 2010, s. 115; Eren, 2019, s. 620). Bulgaristan'a geri dönüş için başvuran ve Türk vatandaşı olmayan 29.352 göçmenin pasaportları ise kendilerine iade edilmiştir.

Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü yetkilileriyle yapılan görüşmelerden elde edilen bilgi ve verilere göre Haziran 1989'dan itibaren Türkiye'ye zorla göç ettirilen 1989 göçmenlerinden; 1989 yılında 15.993 kişi, 1990 yılında 40.334 kişi, 1991 yılında 124.497 kişi, 1992 yılında 1.145 kişi, 1993 yılında 9.088 kişi, 1994 yılında 4.195 kişi, 1995 yılında 1.010 kişi, 1996 yılında 4.525 kişi, 1997 yılında 11.944 kişi, 1998 yılında 1.005 kişi, 1999 yılında 1.378 kişi, 2000 yılında 2.053 kişi, 2001 yılında 5.354 kişi olmak üzere toplam 222.521 göçmene Türk vatandaşlığı verilmiştir.

Bununla birlikte, Bulgar yönetimi 15 Haziran 1993'te aldığı kararla; 1 Haziran 1989'den sonra Bulgaristan'ı terk edenler başka bir ülkenin vatandaşlığını kabul etseler dahi Bulgar vatandaşlığına kabul etmiştir (Devlet Bakanlığı, 1994; Emniyet Genel Müdürlüğü, 1994; Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü, 1994). Türk vatandaşı olanlar böylece, Bulgar vatandaşlığını da alarak çifte vatandaşlık hakkına sahip olmuştur. Bulgaristan'ın 2000'de AB ülkelerine vizesiz giriş hakkı elde etmesi, 2007'de ise AB üyesi olması vesilesiyle AB vatandaşlığını da kazanan Bulgaristan Türkleri Avrupa'ya yönelmiştir.

Neticede, 1989 yılından itibaren Türk vatandaşlığına alınmaya başlanan 1989 Bulgaristan göçmenlerinin ekseriyetine ilk üç yıl içinde Türk vatandaşlığı verildiği gibi Türkiye’de kalan bu göçmenlere Haziran 1993’te Bulgaristan vatandaşlığı da tanınarak çifte vatandaş olmuş, 2007 yılından itibaren de AB vatandaşlığı kazanmışlardır. Vatandaşlık bağı ile bağlı olanlar, vatandaş olduğu ülkenin anayasası ile yasalarında tanınan haklardan yararlanmaktadır. Türkiye’deki mer’i mevzuat da, aynı anda iki vatandaşlığa sahip olma izni vermekle birlikte, başka bir ülkeden gelip Türk vatandaşı olan bir kişinin; dini, dili ve ırkı ne olursa olsun Türkiye’de doğan ve Türk vatandaşı olan bir kişiyle; seçme/seçilme, adil yargılanma, özel mülkiyet, özgürlük, çalışma, iş kurma ve sosyal güvenlik, sağlık, eğitim ve sosyal haklar gibi aynı haklara ve ödevlere sahip olmaktadır.

5. Sonuç

Anadolu coğrafyası, tarihin eski dönemlerinden itibaren göç konusunda hem kaynak ve transit hem de hedef coğrafya konumunda olmuştur. Dolayısıyla farklı coğrafya ve bölgelerden Anadolu’ya göçler olmuştur. Cumhuriyetin kurulmasıyla birlikte, Osmanlı müktesebatına dahil coğrafya ve ülkelerden Anadolu’ya daha farklı motivasyonlarla göçler olmuştur, olmaya da devam etmektedir. 1989 göçünden önce de Bulgaristan’dan Anadolu’ya toplu göçler olmuştur. Hatta yeni kurulan Cumhuriyetin ilk yıllarında ulus devlet inşası ekseninde ‘*Türk soyundan ve kültürüne bağlı*’ bu göçler teşvik de edilmiştir. Fakat soğuk savaş döneminin ilk yıllarından itibaren Bulgaristan’da Türk azınlığı, şiddeti giderek artan baskılara maruz kalmaya başlamıştır. Hacıoğlu’na (2020, s. 50) göre; Türkiye bu sorunları gidermek için her defasında sınır kapılarını açmıştır. Ancak Türkiye’nin, başta Bulgaristan olmak üzere Balkanlar’dan Türkiye’ye göçü desteklemesi stratejik bir hata olmuştur. Zira Balkan Türklerinin önemi Türkiye’de değil, bölgesel sistemdeki dengelerde bir anlam ifade etmektedir.

Bulgaristan’daki Türk azınlığın Türkiye’ye göçü, her ne kadar Türkiye açısından stratejik bir hata olsa da Bulgaristan açısından azınlık siyasetinin ikinci seçeneği olan, ilk seçeneği asimile etmek, göç ettirme stratejine uygun şekilde cereyan etmiştir. Zira Progonati ve Hacıoğlu’na (2020, s. 51; 2020, s. 47) göre; Doğu Avrupa’daki komünist rejimlerde olduğu gibi Bulgar rejiminin de azınlık sorunlarıyla ilgili bulduğu ortak çözüm: sistematik bir şekilde Türk azınlığı ya Bulgarlaştırarak / Slavlaştırarak eritmek yani asimile etmek ya da göçe yönelterek veya zorlayarak göç ettirmek şeklinde olmuştur.

Nitekim azınlık tehdidinden kurtulmanın ilk yolu eritmek ve asimile etmek, bu gerçekleşmiyor ise göç ettirmek, göçe zorlamaktır. Bu suretle artan azınlık nüfusu ya asimile ederek sisteme entegre edilecek ya da belli aralıklarla göç ettirilerek düşürülecektir (Hacıoğlu, 2020, s. 47-48). Tsvetana Gheorghieva’ya göre göçler, bir ulusal kimliğin geleceğini tehlike altında görmesinden kaynaklanmaktadır (Hacıoğlu, 2020, s. 47).

Türkler başta olmak üzere azınlıkları tehdit olarak gören Jivkov yönetimi, 1960’lı yıllardan itibaren tüm azınlığa, 1984-1989 döneminde Türk azınlığa ‘*kültürel soykırım*’ uygulamıştır (Progonati, 2020, s. 53). ‘*1989 Bahar İsyanı*’nda Türklerin eylemleri ve protestoları Bulgar yönetimin uyguladığı sert asimilasyon politikalarının başarısız olduğunu göstermiş, bu nedenle Jivkov yönetimi Türkleri göç ettirmek siyasetine yönelmiştir (Hakov, 2020, s. 31). Türklerin göçü, 1989 yılı Balkanlar jeopolitiğinin ve dinamiklerinin değiştiği zamana denk gelmiştir. Zira 1989 yılının ilk yarısında Jivkov’un komünist rejimi yaşanır iken, ikinci yarısında demokratik rejim sürecine girilmiştir (Progonati, 2020, s. 56). Türkiye, bu süreci sağlıklı okuyamamış, soğuk savaş

dinamiklerine göre hareket ederek, bitmekte olan soğuk savaş dinamiklerini ve değişimin yönünü bu olayda görememiştir.

Keza, Türklere yıllarca uygulanan baskıcı uygulamaların, sonunda bir patlamaya neden olabileceğinin veya özünde bir göç akınına tetikleyebileceğinin göz önüne alınması, kaldı ki baskıcı uygulamalar sırasında Türkiye tarafından Bulgar yönetimine ısrarla göç anlaşması teklif edilirken anlaşmasız bir göç ihtimalinin de göz önünde bulundurulması gerektiği halde Türkiye, 1989 göçüne hazırlıksız yakalanmıştır. Bununla birlikte, kabileler halinde göç başlar başlamaz hükümet, Koordinatör Bakan koordinesinde yönetim organizasyonu oluşturarak imkân ve kapasitesi ölçüsünde gerekli önlemleri de almaya başlamıştır. TBMM’de 16.6.1989’da kabul edilen 3583 sayılı Kanun ile 2510 sayılı İskân Kanunu’na ek madde 33 ilave edilerek 1989 göçmenleri de Türk kültürüne bağlı serbest ya da iskanlı göçmen olarak kabul edilmiştir.

Koordinatör Bakan’ın genel koordinasyonunda oluşturulan yönetim organizasyonu; göç konularıyla ilgili merkezi ve yerel düzeydeki tüm kurum ve kuruluşlar teşkilat yasalarının kendilerine verdiği yetki ve görev doğrultusunda göç yönetim sürecine katkı sağlamıştır. Bu bağlamda göç yönetimi sürecinde; göç konularıyla ilgili Bakanlıkların merkezi düzeydeki ilgili birimleri, Edirne ve Kırklareli Valilikleri başta olmak üzere göçmenlerin geçici olarak misafir edildiği ve/veya kalıcı olarak yerleştirildiği il valiliklerinin sevk ve idaresindeki Bakanlıklar ile merkezi düzeydeki kurum ve kuruluşlarının bölge ve il düzeylerinde teşkilatlanmış bölge ve il müdürlükleri, ilçe kaymakamlıkları ve kaymakamların yetki alanında bulunan ilçelerdeki kurum ve kuruluşlar ile Türk Kızılay’ı kuruluş kanunları ve görev dağılımı çerçevesinde görev almışlardır.

Oysa, göç yönetim sürecinde; göçmenlerin giriş yaptığı Kapıkule ve Dereköy sınır kapıları olağanüstü büyük iş hacmine göre güçlendirilememiş, bu da yığılmalara neden olunmuştur. Yine göçmenlerin geçici ve kalıcı yerleştirilmeleri ile istihdam politikalarında eksiklikler görülmüştür. Geçici yerleştirme yerlerinde kalış süreleri olabildiğince kısa tutularak kalıcı yerleştirmeye hızla geçilmesi gerekirken, kalıcı iskân konutlarının tamamlanması uzun sürmüş ve buralardaki barındırma süreleri uzamıştır. Bütün bu yaşananlar göstermektedir ki, 1989 yılında Bulgaristan’dan başlayan göç hareketi karşısında Türk kamu yönetiminin kitlesel insan hareketine yönelik tutum ve kapasitesi gelişmelere göre şekillenmiştir. Mutlaka devletin geçmiş göç hareketlerine bağlı tecrübesi bulunmaktaydı, ancak müşahhas olay karşısında verilen reaksiyon, daha çok gelişmelerin gerektirdiği önlem ve uygulamalarla şekillenmiştir. Buna rağmen 1989 Bulgaristan kitlesel göç akını ve yönetilmesi, daha sonra özellikle Irak ve Suriye kaynaklı kitlesel göç hareketleri için önemli bir yakın tecrübe niteliği de taşımaktadır.

Kaynakça

- Akgün, B. (2001). Mekânsal imge-mekânsal pratik ilişki/ilişkisizliğinin Bursa'da 1950-1951 ve 1989 Bulgaristan Göçmenleri üzerinde incelenmesi (Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Ana Bilim, Ankara.
- Akıllıoğlu, T. (1989). Bulgaristan'ın Türk azınlığa karşı giriştiği uygulamaların uluslararası insan hakları bakımından incelenmesi. Ankara: Ankara Üniversitesi.
- Alişoğlu, B., ve Kayıran, M. (2021). Eskişehir basınında 1989 Bulgaristan Göçü. Anadolu ve Balkan Araştırmaları Dergisi, 4(7), 17-40.
- Arı, T. (2004). Geçmişten günümüze Orta Doğu: siyaset, savaş ve diplomasi. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Arıdemir, H. ve Acar, A. (2018, Ocak-Şubat). Türkiye'nin Orta Doğu politikasına yönelik sürekliliğin I. Körfez Savaşı bağlamında değerlendirilmesi. Akademik Bakış Dergisi, (65), 82-93.
- Arslantekin, S. (2019). 1989-1993 yılları arası Bulgaristan'dan Türkiye'ye zorunlu göç ile gelen kişilerin kültürlenmede ruhsal durum ile ilişkisi. Lefkoşa: Yakın Doğu Üniversitesi.
- Atasoy, E. (2010). Siyasi coğrafya ışığında Bulgaristan Türklerinin 1989'daki zorunlu göçü. Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü Coğrafya Dergisi, (19), 10.
- Atasoy, E. (2011). Bizden olan ötekiler asimilasyon kıskacında Bulgaristan Türkleri. Bursa: MKM Yayıncılık.
- Başaran, M. (2021). Bir köyün anatomisi ve göç (Yasenkovu). Edirne: Ceren Yayıncılık.
- Bölge Valiliği. (1992, Ekim 16). 1991 yılında ülkemize gelen Irak uyruklu sığınmacılar (1892 sayılı ve istenilen bilgiler konulu yazı eki:1). Diyarbakır.
- Uslu, İ., ve Ceylan, A. (2019). Türkiye Cumhuriyeti'ne yönelen kitlesel göç hareketleri ve kabul mekanizmasındaki yaklaşımlara ilişkin bir inceleme: 1989 Bulgaristan, 1991 Irak ve 2011 Suriye göçleri. Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları, (36), 199-221.
- Ciğerci, N. (2016). Bursa-Kırcaali Hattı: 1989'da gelen Bulgaristan Göçmenleri örneği (3. Bs.) İstanbul: İletişim Yayınları.
- Çağlayan, S. (2007). Bulgaristan'dan Türkiye'ye göçler (Bulgaristan Halk Cumhuriyeti'nin ilanından günümüze)(Doktora Tezi). Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Çetin, T. (2008). Bulgaristan'daki soydaşlarımızın Türkiye'ye göç etme süreçlerini etkileyen bazı değişkenlerin incelenmesi. Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi, 8(1), 55-75.
- Çetin, T. (2011). Bulgaristan'dan göç eden Türk nüfusun dağılımını etkileyen coğrafi ve kültürel faktörler. Ankara Üniver-sitesi Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi (TÜCAUM) VI. Ulusal Coğrafya Sempozyumu, 3-5.
- Çetin, T. (2015, Eylül 6). Bulgaristan'dan göç eden Türk nüfusun dağılımını etkileyen coğrafi ve kültürel faktörler. Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi, 71-82.
- Danış, D., ve Parla, A. (2009). Nafîle soydaşlık: Irak ve Bulgaristan Türkleri örneğinde göçmen, dernek ve devlet. Toplum ve Bilim, 131-158.
- Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü. (2004). Dünden bugüne Başbakanlık (1920-2004). (17). Ankara.
- Devlet Bakanlığı. (1991, Haziran 10). Iraklı sığınmacılar hakkında değerlendirme raporu(91). Ankara.
- Devlet Bakanlığı. (1993, Ocak 29). (898). Ankara.
- Devlet Bakanlığı. (1994, Temmuz 6). (783). Ankara.
- Dişbudak, C., Akgün, G., ve Balmumcu, Ö. (2012). Göçmenlerin Türkiye'de "yaşamaya devam etme kararlarının" sosyo ekonomik belirleyenleri: 1989 Bulgaristan Göçmenleri örneği. Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi, 4(2), 1-10.
- Dışişleri Bakanlığı. (1991, Temmuz 3). Iraklı sığınmacılar(7490). Ankara.
- Doğanay, F. (1996). Türkiye'ye göçmen olarak gelenlerin yerleşimi. Devlet Planlama Teşkilatı, Ankara.
- Edirne İl Emniyet Müdürlüğü. (2000, Mayıs 25). Soydaşlar (2126). Edirne.
- Emniyet Genel Müdürlüğü. (1992, Ocak 14). Irak uyruklu şahıslar (20265), 1-4. Ankara.
- Emniyet Genel Müdürlüğü. (1994, Temmuz 21). Soydaşların pasaportları (189930). Ankara.

- Eren, G. (2019). Bulgaristan göçmenlerinin yaşadıkları sorunlar. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 12(65), 611-627.
- Gündüz, A. O. (2013). Bulgaristan'dan Türkiye'ye Türk göçü (1989 Örneği). *Kırklareli Üniversitesi Balkan Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi*, 1-9.
- Hacıoğlu, A. (2020). Bulgaristan'dan Türkiye'ye göçler. R. Ç. Ulutürk (Ed.). *Bulgaristan Türkleri'nin büyük göçü '89 içinde* (s. 35-50). İstanbul: Hiperayın.
- Hacısalihoğlu, N. E., ve Hacısalihoğlu, M. (2012). Giriş. 89 Göçü Bulgaristan'da 1984-89 Azınlık politikaları ve Türkiye'ye zorunlu göç içinde İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi Basım Yayın Merkezi.
- Hakov, C. (2020). Bulgaristan Türklerinin göçmenlik kaderi ve 1989 Göçü. R. Ç. Ulutürk (Ed.). *Bulgaristan Türkleri'nin büyük göçü '89 içinde* (s. 27-33). İstanbul: Hiperayın.
- Hergüvenç, B. (2020, June). 89 Bulgaristan göçmenlerinin kimlik kurguları üzerinden şehre uyum pratikleri: Sakarya örneği. *Journal of Balkan and Black Sea Studies*, 3(4), 35-62.
- Hocaoğlu, B. (2011). Bulgaristan'dan Türkiye'ye yönelik göçler ve göçmen yerleşme alanlarında sosyo-ekonomik ve mekansal özellikler. İzmir: Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- İçduygu, A. (2014). Göç: Son yüzyılda dünya ve Türkiye, Türkiye'nin uluslararası göç politikaları 1923-2023: ulus devlet oluşumundan ulus devlet ötesi dönüşümlere. İstanbul: Koç Üniversitesi Koç Araştırmaları.
- İnanç, H., ve Yazıcı, B. (2018). Bulgaristan'dan Türkiye'ye göçler, Bulgaristan diasporası ve Uluslaşma. *Balkan ve Yakın Doğu Sosyal Bilimler Dergisi*, 4, 84.
- İnginar, A. (2010). Bulgaristan'dan Türk göçü (1985-1989) (Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Türk Tarihi Ana Bilim Dalı Cumhuriyet Tarihi Bilim Dalı, İstanbul.
- Karpat, K. (2019). Osmanlı'dan günümüze etnik yapılanma ve göçler. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Kaynak, M. (1992). Iraklı sığınmacılar ve Türkiye (1988-1991). Ankara: Tanmak Yayınları.
- Kemaloğlu, A. İ. (2012). Bulgaristan'dan Türk göçü (1985- 1989). Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları,.
- Kirişçi, K. (2001, January). UNHCR and Turkey: Cooperating for improved implementation of the 1951 Convention relating to the status of refugees. Mayıs 15, 2023 tarihinde *International Journal of Refugee Law*: <https://doi.org/10.1093/ijrl/13>. adresinden alındı
- Kirişçi, K., ve Karaca, S. (2015). "Hoşgörü ve çelişkiler: 1989, 1991 ve 2011'de Türkiye'ye yönelen kitlesel mülteci akınları". M. M. Kaya içinde, *Türkiyenin göç tarihi: 14. yüzyıldan 21. yüzyıla Türkiye'ye göçler* (s. 303). İstanbul: Bilgi Ün. Yayınları.
- Kırklareli Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü. (2016, Temmuz 22). Bilgi notu ve ekleri. Kırklareli.
- Kırklareli Valiliği. (2021, Mayıs 11). Bilgi ve belge talebi. (5314). Kırklareli.
- Kırklareli Valiliği Özel Kalem Müdürlüğü. (1991, Aralık 11). Göçmen konutlarının satış işlemleri. (91/86). Kırklareli.
- Kızılay Dergisi 1989 Özel Sayısı. (1989). Kızılay, Bulgaristan'dan zorla sınır dışı edilen soydaşlarımıza yardımlarını sürdürüyor. Ankara.
- Konukman, E. (1990). Tarihi belgeler ışığında büyük göç ve anavatan (Nedenleri, boyutları, sonuçları). K. Doğan (Ed.), Ankara: Türk Basın Birliği.
- Korkmaz, N., ve Öztürk, A. (2017, Aralık). Bulgaristan Türklerinin göç süreci ve göçmenlerin Türkiye'deki iskan ve iş gücüne dayalı entegrasyonu. *Bölgesel Araştırmalar Dergisi*, 1(3), 268-289.
- Köy Hizmetleri İl Müdürlüğü. (2005, Mayıs). Devir işlemleri. Edirne.
- Kuyucuklu, N. (2012, Ocak 5). Bulgaristan'dan 1989 Göçünün nedenleri, oluşumu ve olası sonuçları. İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi(3-4-5).
- Küçük, H. (2020). 1989 Zorunlu göçü'nün Türkiye-Bulgaristan ilişkilerine etkileri (Yüksek Lisans Tezi). Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü , Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı , Bursa.
- Lütem, Ö. E. (2012). 1984-89 Dönemi Türkiye'nin Bulgaristan politikası ve 89 Göçü. N. Ersoy, ve H. M. Hacısalihoğlu (Ed.). *89 Göçü Bulgaristan'da 1984-89 Azınlık Politikaları ve Türkiye'ye zorunlu göç içinde* (s. 137-169). İstanbul: Balkar & Balmed.
- Maral, F. (2010). Bulgaristan'dan Türkiye'ye 1989 Göçü (Yüksek Lisans Tezi) İstanbul Üniversitesi, Atatürk İlkeleri Ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Anabilim Dalı , İstanbul.

- Mülkiye Teftiş Kurulu Başkanlığı. (2022, Eylül 17). Türkiye'nin kitlesel göç yönetim kapasitelerinin mukayesesi. Ankara: İçişleri Bakanlığı.
- Neziroğlu, İ., ve Yılmaz, T. (2014). Başbakanlarımız ve genel kurul konuşmaları (Cumhuriyet hükümetleri dönemi) (Cilt 8). Ankara: TBMM Basımevi.
- Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü. (1994, Temmuz 15). Bulgar soydaşların sosyal güvenlik hakları. (55917). Ankara.
- OHAL Bölge Valiliği. (1990, Kasım 24). (5528). Diyarbakır.
- OHAL Bölge Valiliği Genel Sekreterliği. (1992, Ekim 16). Irak uyruklu sığınmacılara ilişkin istenilen belgeler. (1892). Diyarbakır.
- Okur, M. A. (2008, Ocak 1). Uluslararası hukuk ve Irak Savaşı'nın meşruiyeti. KÖK Sosyal ve Stratejik Araştırmalar Dergisi, 9.
- Oran, B. (1993). Balkan Türkleri üzerine incelemeler (Bulgaristan, Makedonya, Kosova). Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 48(1), 130.
- Ölmez, A. (2021). Türkiye'de göçmenlere vatandaşlık verilmesi üzerine bir inceleme: 1989'da Bulgaristan'dan ve 2011'de Suriye'den gerçekleşen göçlerin karşılaştırılması. Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.
- Özlem, K. (2015). Türkiye'nin Balkan Türkleri politikasının analizi (1991-2014) (Doktora Tezi). Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Edirne.
- Pınar, A., Yılmaz, H., Koyuncu, E. (2008). Köy hizmetlerinin yerelleştirilmesi. Ankara: TEPAV.
- Pınar, M. (2014). Bulgaristan Türklerinin 1950-1951 ve 1989'da Türkiye'ye göçleri ve iki göçmen grubunun kültürel özelliklerinin karşılaştırılması: Bursa örneği (Doktora Tezi) , Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Atatürk İlke ve İnkılap Tarihi Anabilim Dalı, Bursa.
- Progonati, E. (2020). Balkanlar'da bir insanlık dramı: 1989 zorunlu göçü. R. Ç. Ulutürk (Ed.). Bulgaristan Türkleri'nin Büyük Göçü '89 içinde (s. 51-57). İstanbul: Hiperyayın.
- Resmi Gazete. (1989, Haziran 29). (20210).
- Resmi Gazete. (1989, Eylül 15). (20283).
- Resmî Gazete. (1989, Temmuz 4). (20215). Resmî Gazete ile yayımı : 4.7.1989 Sayı : 20215. adresinden alındı
- Ruhi, M. E. (2005). Türkiye'de özelleştirmenin hukuksal boyutu. Atatürk Üniversitesi Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi (AÜEHFD), IX(3-4), 235-290.
- Sabev, O. (2012). Osmanlı sonrası Bulgaristan'da 'yeniden doğuş' süreçleri. N. Ersoy, ve H. M. Hacısalihoğlu (Ed.). 89 Göçü Bulgaristan'da 1984-89 Azınlık Politikaları ve Türkiye'ye zorunlu göç içinde (s. 121-136). İstanbul: Balkar & Balmed.
- Şen, H. (2020). İnsani boyutuyla 1989 Göçü. R. Ç. Ulutürk (Ed.). Bulgaristan Türkleri'nin Büyük Göçü '89 içinde (s. 84-95). İstanbul: Hiperyayın.
- Şimşir, B. N. (1986). Bulgaristan Türkleri: 1878-1985. İstanbul: Bilgi Yayınevi.
- Şirin, N. A. (2021). Göçmenlerin vatandaşlık kazanımları: 1989 Göçmenleri ve Ahıska Türkleri. Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 22(3), 113-134. doi:DOI: 10.53443/anadoluibfd.973073
- T ve ÜDKEİD. (2013, Temmuz 25). T&BÜDKEİD'nin İçişleri Bakanlığına hitaben yazdığı 25.7.2013 tarihli yazı. Edirne.
- T ve ÜDKEİD. (2022, Şubat 13). Bulgaristan Türklerinin zorunlu göçü. (2022-2). Edirne.
- TBMM. (2002, Haziran 18). Genel Kurul Tutanağı 21. Dönem 4. Yasama Yılı 114. Birleşim. https://www.tbmm.gov.tr//develop/owa/Tutanak_B_SD.birlesim_baslangic_yazici?P4=8002&P5=b&page1=41&page2=41 adresinden alındı
- TBMM Tutanak Dergisi. (1985, Ekim 17). Toplantı 3. Dönem 17, 19, 502. Ankara.
- TBMM Tutanak Dergisi. (1986, Ocak 14). Toplantı 3. Dönem 17, 24, 336. Ankara.
- TBMM Tutanak Dergisi. (1989, Haziran 15). 18. Dönem, 2. Toplantı. 29, 214. Ankara.
- Tekin, C., ve Altunsoy, Y. (2019). Cumhuriyet Döneminde Bulgaristan'dan Türkiye'ye kitlesel göçler. Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi(2), 119-144.
- TOKİ Başkanlığı Göçmen Konutları Koordinatörlüğü. (2016, Haziran 23). Göçmen konutları. (24521). Ankara.

- Toplumla İlişkiler Daire Başkanlığı. (2004, Nisan 20). (79205). Ankara.
- Töre, N. (2017, Aralık 10). Değişen dünyada vatandaşlık. s.553-595. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/394401> adresinden alındı
- Tsoneva, D. (2005). The puzzle of the Bulgarian-Turkish interethnic cooperation in post-communist Bulgaria (Degree of Masters). Central European University, Budapest.
- Türk-Bulgar Dostluk Derneği. (1997, Mart 17). Basın bildirisi. Edirne.
- Türkiye Kızılay Derneği. (1989, Haziran 20). Devlet başkanlığına hitaben. (7421). Ankara.
- Türkiye Kızılay Derneği. (1990, Mart 6). Devlet başkanlığına hitaben. (3218). Ankara.
- Türkiye Kızılay Genel Merkezi. (1989). Faaliyet raporu. Ankara: Türkiye Kızılayı.
- Türkiye Kızılay Genel Müdürlüğü. (1990, Ocak 26). (1391, 977). Ankara.
- Türkiye Kızılay Genel Müdürlüğü. (1990, Ocak 30). (1483). Ankara.
- Türkiye Kızılayı. (2022). Türkiye'ye yönelen kitlesel göç hareketlerinin yönetimi ve idari uygulamaları. Ankara.
- Uslu, İ., ve Ceylan, A. (2019). Türkiye Cumhuriyeti'ne yönelen kitlesel göç hareketleri ve kabul mekanizmasındaki yaklaşımlara ilişkin bir inceleme: 1989 Bulgaristan, 1991 Irak ve 2011 Suriye Göçleri. Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları, 199-221.
- Uslu, N. (2018). İslam işbirliği teşkilatı ve çatışmaların çözümü. IV. Uluslararası Orta Doğu Sempozyumu: Orta Doğu'da Barışı Tesis Etmek. İstanbul.
- Üstel, F. (2021). "Makbul vatandaş"ın peşinde, II. Meşrutiyet'ten bugüne vatandaşlık eğitimi. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Vasileva, D. (1992). Bulgarian Turkish emigration and return. *International Migration Review*, 26(2), 348-349.
- Yapıcı, Z. K. (2008). Bulgaristan Göçleri Bağlamında Türk Kadınlarının Göç Anlatıları (Doktora Tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Yenigün Gazetesi. (1992, Eylül 12). Jirkov'un foyası ortaya çıktı. (2248).
- Yiğit, Y. (2012, December). Balıkesir'de 89 Göçü. Balıkesir University The Journal of Social Sciences Institute, 15(28), 157-174.

Extended Abstract

Introduction

Turkey is a country that has inevitably encountered large migration flows due to its geopolitical position and historical context. The context that can be understood with the depth of a long historical past dating back to before the Republic, Turkey has been challenged by a series migration flows in various period of its history. It is also a fact that migration flows have continued from time to time in decreasing and increasing forms around the Anatolian geography. The 1988-1991 period is one of the most remarkable periods in Turkey's history in terms of migration and migrant agenda. In this period, the influx of nearly one million irregular and protection-seeking people from Iran, Iraq, Africa and Europe, particularly from Iran and Iraq, to Turkey has been an important challenge not only for Turkish society but also for the Turkish public administration. Among these, it can be said that the reaction to more than 300 thousand migrants who were forcibly deported from Bulgaria in 1989 has a unique place. Because this reaction shows some characteristics different from the reactions shown in previous and subsequent periods. The main purpose of this study is to reveal in detail how the forced migrants from Bulgaria to Turkey have been met and what kind of a reaction has been developed in terms of public administration since June 1989.

Aiming to analyse the 1989 Bulgarian migrants' public policies and compare them with the migration phenomena before and after, this study focuses on (1) describing the specific elements of the period, (2) how the public policies were operated and (3) how they affected the reflexes given in the following periods. In this context, the 1989 migration movement is examined within the framework of the background of migration, the factors affecting the migration movement, the policies implemented during the migration process, the administrative organisation for migration, the services provided to migrants and the studies conducted.

Method

This study is a qualitative study that analyses the mass migration case originating from Bulgaria with the process analysis method and the case study design, one of the qualitative research methods, was used in the study. In the data collection method, document analysis and face-to-face interviews were primarily preferred, primary and secondary sources produced on the subject of the research were examined, and in-depth interviews were conducted with the officials involved in this migration process. The type of analysis of these data is a holistic analysis of almost the entire situation, not a specific aspect of it.

1989 Mass Migration Movements and Turkey's Reaction

From the 14th century onwards, the presence of the Turkish population in the Balkans continued for many years. From the 19th century onwards, the emerging nation-state understanding began to see the Turkish presence in the Balkans as a 'burden' in the processes of nationalisation in the region. From the late 18th century onwards, the Ottoman Empire, which was in the process of disintegration and loss of its territorial dominance, received large migration flows from the lands it had lost, especially from the Caucasus and the Balkans. Accepting these large movements of forcibly displaced populations was not a choice of either the late Ottoman administration or the early Republican administration, but a compulsion of the geo-politics.

The driving factor of the 1989 migration movement was the Bulgarian communist regime's policy of gradual and systematic dissolution of the Turkish and Muslim minority within the Bulgarian society, accompanied by policing measures, in line with the policy of creating 'One Nation' or homogenous Bulgarian nation, which it started to implement since the 1960s. In this framework, the names of Muslim Pomaks and Romans were changed until the 1980s, and in the mid-1980s it was the turn of the Bulgarian authorities to assimilate the Turks, the largest minority in Bulgaria. Demographic concerns have been the main motivation for the assimilation practices of the Bulgarian administration. At the end of the assimilation process, the idea that this policy was not successful resulted in the forced migration of Turks. Bulgaria, disregarding international conventions, forced thousands of Turks to migrate to Turkey by trains, private cars and other public transport vehicles in groups starting from 2 June 1989. From 2 June 1989 until 21 August 1989, when the forced migration from Bulgaria officially started, 311.968 migrants entered Turkey through the Bulgarian border.

The number of those who returned to Bulgaria from June 1989 to May 1990 was 133.272 persons and 28.320 families. As of the end of May 1990, 212.688 of the migrants who entered Turkey with or without visas due to reverse migration remained in Turkey.

It is possible to analyse the reasons for the returns by basically dividing them into two periods. The first one is the period when the Zhivkov government, which was at the centre of the harsh assimilation policies implemented in Bulgaria and was one of the main factors of this migration, was not overthrown, and the second one is the period after the decision of the Mladenov government, which replaced Zhivkov after he was forced to resign as the Head of State on 10 November 1989, to restore minority rights at the end of December 1989.

As soon as the migration in flows started, the Turkish government, under the coordination of the coordinating minister and under the direction and administration of the relevant governors, established a management organisation and started to take the necessary measures within its means and capacity and in an urgent manner. Turkey has demonstrated a successful migration management process, even though there are deficiencies especially in the placement of migrants in provinces, permanent settlement houses and employment.

Attempts were made to direct the migrants entering Turkey to provinces other than Bursa, Istanbul and Izmir, which are the traditional regions of Balkan migrants, but without success. Despite the incentives provided by the state, migrants preferred to stay in the provinces where they had close/relatives, and those who did not have close/relatives to settle with, even if they went to the provinces where settlement was encouraged, they moved to the provinces and regions where migrants were concentrated after a short period of time. In 41 provinces, migrants were provided with food, shelter and clothing aids in schools, dormitories, camps, public facilities and guesthouses where they were temporarily hosted for a while under the direction and management of provincial governors and district governors. They were periodically subjected to health checks by the health teams determined by the provincial health directorates in the provinces where they settled and were rapidly included in the education processes. In the face of intensive migration in 1989, Turkey, with its limited resources and high unemployment rate, could not employ all of the migrants who applied for work, and migrants even posed a serious problem for the Turkish labour market in the beginning. Between 1989 and 2001, a total of 222,521 immigrants were granted Turkish citizenship.

Conclusion

In 1989, the attitude and capacity of the Turkish public administration towards the mass movement of people from Bulgaria was shaped according to the developments. The state had experience with past migration movements, but the reaction to this event was shaped more by the measures and practices required by the developments. Nevertheless, the 1989 Bulgarian mass migration influx and its management is also an important proximate experience for the mass migration movements originating from Iraq and Syria.

T.C.
ANKARA YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Personel Daire Başkanlığı
Akademik Görevlendirme Şube Müdürlüğü

Sayı : E-66564974-903.07.02-267926
Konu : Konferansa Katılım Daveti

01.04.2024

DAĞITIM YERLERİNE

İlgi : Yükseköğretim Kurulu Başkanlığının (Uluslararası İlişkiler Daire Başkanlığı) 28.03.2024 tarihli ve E-95916564-724.01.01-19610 sayılı yazısı.

İlgi'de kayıtlı yazı kapsamında Ankara Irak Büyükelçiliği bünyesinde Hz. Hüseyin'in Arbain ziyaretinin merasimi kapsamında Irak'ta düzenlenecek olan "*Selâmlık Uluslararası Arbain Ziyaretinin Bilimsel Konferansı*" ile ilgili yazı Ek'te gönderilmektedir.

Bilgilerini ve söz konusu konferansa katılım sağlamak üzere Üniversitemiz akademisyenlerinin bilgilerinin araştırma veya makaleleri ile birlikte en geç 16.04.2024 tarihine kadar Rektörlüğümüze bildirilmesi hususunda gereğini arz ederim.

Dr. Öğr. Üyesi Mümin ŞEN
Genel Sekreter V.

Ek: İlgi Yazı (1 Sayfa)

Dağıtım:

Akademik Birimlere

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Doğrulama Kodu: A327A486-A161-4483-8257-D40AD0F9C120

Doğrulama Adresi: <https://www.turkiye.gov.tr/ybu-ebys>

Adres : Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Esenboğa Merkez Kulliyesi Dumlupınar

Bilgi için: Göktaş PEK

Mahallesi Çubuk / ANKARA

Memur

Telefon No: 0(312) 906 1057 - Belge Geçer : 0(312) 906 29 60

Telefon No:(312) 906 10 82

E-Posta : personel@aybu.edu.tr

KEP Adresi : yildirimbeyazituniversitesi@hs01.kep.tr

